

Korrigert plan etter K-styrevedtak
28.02.19, sak 09/19.

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØER

ALVDAL OG TYNSET

2017-2021

Innhold

1. Innledning	3	5.4. Nyere tids kulturminner. Tematisert	24
2. Bakgrunn og formål	4	5.4.1. Grenser, varder, ufred	24
3. Hovedutfordringer	5	5.4.2. Gardsbebyggelse	26
4. Kulturminnevern	6	5.4.3 seterbruk	39
4.1. Viktige begreper	6	5.4.4. Skog og utmarksnæring	47
4.2. Ansvarsfordeling i kulturminnevernet.	7	5.4.5. Bergverk og gruvedrift	49
4.3. Lovverk	9	5.4.6. Steinbrudd	51
4.4. Verneverdi og vernekriterier - hva skal vi verne, og hvorfor?	10	5.4.7. Kommunikasjon og samferdsel	51
4.5. Vernekategorier som er brukt i planen	11	5.4.8. Offentlig sektor	54
4.6. Bestemmelser	12	5.4.9. Tettsteder	55
5. Kulturminner i Alvdal og Tynset	14	5.4.10. Bolighus og villaer	58
5.1. Forhistorie – automatisk fredede kulturminner	16	5.4.11. Handverk, elektrisitet, industri	59
5.1.1. Utvalgte arkeologiske kulturminner i Alvdal og Tynset	16	5.4.12. Foreningsliv, frivillighet, idrett og friluftsliv	60
5.1.2 Samiske kulturminner	18	5.4.13. Barn og ungdom	61
5.2. Nyere tids kulturminner med formelt vern	20	5.4.14. Etniske minoriteter	62
5.3. Faste kulturminner i museal eie	23	5.4.15. Tidlig turisme, hytter, kjente personer	62
		5.4.16. Tradisjon og minnesmerker	64
		6. Strategier for kulturminnevernet	65
		7. Handlingsplan	66

Figurliste

FIGUR 1. LASSKJØRERE PÅ VEI TIL RØROS. MUSEUMSPARKEN PÅ TYNSET, FEBRUAR 2016. FOTO: TROND STEINBAKKEN.	1
FIGUR 2. LØE PÅ TUNNENGET, TYNSET. FOTO: PER HVAMSTAD	3
FIGUR 3. LOVISE HYTTE VED Plassen I ALVDAL ER REGULERT TIL HENSYNSONE BEVARING AV KULTURMILJØ. FOTO: HEDMARK FYLKESKOMMUNE.	6
FIGUR 4. AUMAHUSET. TIDLIGERE BOLIG FOR EN TATERFAMILIE. FOTO: PER HVAMSTAD.	8
FIGUR 5. FISKEVEIEN FRA TYLLDALEN TIL TUFSDALEN. FOTO: HEDMARK FYLKESKOMMUNE.	11
FIGUR 6. KLEBERSTEINSBRUDDET I SANDBEKKDALEN, KVIKNE. FOTO: HEDMARK FYLKESKOMMUNE.	16
FIGUR 7. UTBREDELSEN AV SAMISKE KULTURMINNER, STEDSNAVN OG TIPS OM SAMISKE KULTURMINNER I ALVDAL OG TYNSET.	18
FIGUR 8. MATTIS DANIELSEN STÅR MIDT I EN AV GAMMETUFTENE VED STORBEEKKHAUGAN. FOTO: AMUND H. STEINBAKKEN.	19
FIGUR 9. HUSANTUNET I ALVDAL. GARDSANLEGGET ER FREDET I SIN HELHET. FOTO: HEDMARK FYLKESKOMMUNE.	20
FIGUR 10. GARDEN STRØMSNES, BRUA, KVIKNE. INTAKT GARDSTUN MED TIDLIGERE FORRETNING OG ET BOLIGHUS FRA 1600-TALLET. FOTO: PER HVAMSTAD.	27
FIGUR 11. STØEN I TYNSET. ØSTERDALSTUE MED INNGANGSPARTI I DRAGESTIL. FOTO: PER HVAMSTAD.	30
FIGUR 12. STEINFJØS PÅ GRØTLI, KVIKNE. FOTO: PER HVAMSTAD.	38
FIGUR 13. NAUSTERDALEN SETERGRENDA VED SAVALEN I ALVDAL. FOTO: PER HVAMSTAD.	39
FIGUR 14. KVIKNE KOPPERVERK. FOTO: PER HVAMSTAD.	50
FIGUR 15. STEIEN HOTELL I ALVDAL UNDER RESTAURERING. FOTO: PER HVAMSTAD.	56
FIGUR 16. FRA ØVERBYVANGEN, TYNSET FOTO: PER HVAMSTAD.	62
FIGUR 17. KOLBOTN VED SAVALEN, TYNSET. FOTO: PER HVAMSTAD	63

1. INNLEDNING

Nord-Østerdalens unike og spennende historie er forankret i et mangfold av fysiske spor som vi daglig omgir oss med. Disse kulturminnene er ikke-fornybare kilder til kunnskap og opplevelse for dagens innbyggere og kommende generasjoner. Fortidens levninger gir oss anledning til å undre oss over og forstå historien, og hvordan vi som mennesker inngår i en større sammenheng. Alle har vi et ansvar for at kulturarven forvaltes på en slik måte at verdiene som ligger i kulturminnene tas vare på og kommer fellesskapet til gode.

Kommunene Alvdal og Tynset har som mål å legge til rette for «det gode liv». Et nærmiljø preget av historisk dybde, nærhet til naturen og et mangfold av kulturminner skaper et godt grunnlag for lokal stedstilhørighet, historisk identitet, opplevelser, trygghet og trivsel, som er viktige brikker i et godt liv. I en undersøkelse laget på oppdrag fra Riksantikvaren i juni 2015, svarer 84,4 % av respondentene at kulturminner er svært viktig eller nokså viktig for dem. 81,2 % svarer at kulturminner er svært viktige eller nokså viktige for lokalsamfunnet.

For å oppnå dette er det viktig med god og langsiktig planlegging for kulturminneforvaltning. Forvaltning av kulturminner handler om å se fortid, nåtid og framtid i sammenheng og på best mulig måte utnytte det spennende potensialet som ligger i skjæringspunktet mellom bevaring og utvikling. Men i dette skjæringspunktet ligger det også mange utfordrende valg og prioriteringer. Hva er verdt å ta vare på?

Hvordan skal vi ta vare på det? Hva har vi råd til å ta vare på? – og hva har vi råd til å miste når nåtidige og fremtidige generasjoner skal sette sitt preg på omgivelsene våre?

Kommunedelplan for kulturminner skal legge føringer for disse problemstillingene som forenkler beslutningstaking i den daglige saksbehandlingen. Nasjonale mål for kulturminnevernet vektlegger mangfold og representativitet, langsiktighet og vern gjennom bruk. Utfordringen blir derfor å bevare «litt av alt», samtidig som det lokale særpreget og de mest karakteristiske historiene tydeliggjøres og løftes frem. Steder med lokalt særpreg kan legge grunnlag for næringsutvikling, turisme og vekst. Med gode prioriteringer kan kulturarven bli en aktiv ressurs for lokalsamfunnsutvikling og verdiskapning gjennom turisme og reiseliv.

*Figur 1. Lasskjørere på vei til Røros. Museumsparken på Tynset, februar 2016.
Foto: Trond Steinbakken.*

2. BAKGRUNN OG FORMÅL

Gjennom Riksantikvarens satsning «Kunnskapsløftet» og «Kulturminne i kommunen» er det satt fokus på kommunens rolle som kulturminneforvalter som lokal planmyndighet. Kommunen har et selvstendig ansvar for å følge opp den nasjonale politikken, og for å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer av lokal verdi. Utarbeidelsen av en felles kommunedelplan for kulturminner ble vedtatt i formannskapet i Tynset kommune og i Fast utvalg for plansaker i Alvdal den 16. april 2015. Kommunedelplan for kulturminner er hjemlet i plan- og bygningslovens § 11-1.

Formålet med planen er å styrke kommunens kunnskapsgrunnlag i forhold til kulturminner og sikre en effektiv, langsiktig og forutsigbar forvaltning av kulturminner i Tynset og Alvdal kommune. Planen skal fungere som kommunenes styringsverktøy i all planlegging og saksbehandling som berører kulturminner og kulturmiljøer. Den skal gi tydelige rammer og retningslinjer for arealplanlegging og bidra til å avklare hensynet til kulturminnene på et tidlig tidspunkt i planleggingen for forhåpentligvis å unngå interessekonflikter. Videre skal den gi politikere og offentlige myndigheter et grunnlag for varetakelse av kulturminneinteresser i samsvar med sentrale føringer i kommunene. Alle kulturminner som er med i planen vil bli lagt inn i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden og i kommunenes eget kartverk.

Dokumentet "Kulturminner i Alvdal og Tynset" ved Sørensen og Hvamstad er et vedlegg til planen. Der presenteres en oversikt over viktige kulturhistoriske temaer og kulturminner i kommunene. Planen og vedlegget skal sammen bidra til å styrke det generelle kunnskapsnivået og skape bevissthet, interesse og engasjement for felles historie og identitet. Publikasjonen brukes som grunnlag for videre arbeid med kunnskapsformidling og verdiskapning.

Dette er Alvdal og Tynsets første kommunedelplan for kulturminner. Planen bygger videre på innsats fra fagpersoner, museums- og historielag, engasjerte enkeltpersoner og regional og lokal forvaltning. Tidligere registreringsarbeid og verdivurderinger utgjør hovedgrunnlaget for det utvalget som er gjort. Hensikten er ikke å utarbeide en fullstendig oversikt over alle kulturminnene i kommunene, men å signalisere starten på et langsiktig strategisk arbeid forankret i kommunene. Hovedfokus ligger på kulturminner som kommunene har forvaltningsansvar for, altså ikke-fredede kulturminner fra perioden «nyere tid» (etter år 1537 e. Kr.). Automatisk fredede kulturminner (arkeologiske kulturminner og samiske kulturminner eldre enn 100 år) er behandlet hovedsakelig med tanke på tilrettelegging og formidling. Kulturminner yngre enn 1950 er i liten grad behandlet. En gjennomgang av verneverdige kulturminner yngre enn 1950 bør være et av innsatsområdene ved rullering av planen.

3. HOVEDUTFORDRINGER

Effektivisering av landbruket

Kommunene opplever intensivering og effektivisering av jordbruket. Det er konkurranse om dyrkbar mark, og økt nydyrking i utmark. Nord-Østerdalskommunene ligger i toppskiktet i nydyringsstatistikken i Norge. Viktige kulturminner i utmarka risikerer å gå tapt.

En del gardsbruk legger ned produksjonen, og det dyrkbare arealet selges eller leies bort. Bebyggelsen tas i bruk som bolig eller feriested, og faller utenfor viktige støtteordninger for bygningsvern i landbruket. Større og mer moderne driftsformer øker behovet for utvidelse og ombygging på de aktive gardsbrukene. Tom og ubrukt bygningsmasse rives eller forfaller og den tradisjonelle tunstrukturen endres.

Uvirkosomme setergrender

Antallet aktive setrer minker. I 2015 fikk 70 gårdbrukere setertilskudd. Av disse hadde 18 seter i andre kommuner. Beitemark som ikke lenger er i bruk trues av gjengroing og kulturelt verdifulle plantearter forsvinner. Seterbygningene forfaller, eller oppgraderes til moderne fritidsboliger med varierende grad av hensyn til kulturmiljøet.

Økonomi

Vedlikehold av verneverdige bygninger er kostbart og tid- og arbeidskrevende for private eiere med manglende mulighet for å utgiftsføre kostnadene.

Utbygging og fortetting av sentrumssonene

Kommunedelplaner for Tynset tettsted (2015 - 2027) og Alvdal tettsted (2011 – 2014) legger opp til fortetting av sentrum og utbygging av flere sentrumsnære boliger. Dette øker presset på verneverdig sentrumsbebyggelse. Det er behov for en helhetlig avklaring av juridiske vernesoner i sentrum.

Figur 2. Løe på Tunnengen, Tynset.
Foto: Per Hvamstad

Påbygg og fasadeoppussing

Det foregår omfattende påbygg og fasadeoppussing av bolighus uten hensyn til bygningenes opprinnelige stil eller tilpasning til omkringliggende bygninger. Dette bryter med det helhetlige bygningsmiljøet. Det er behov for mer kunnskap og veiledning om vedlikehold og oppgradering.

Manglende kompetanse/organisering

Kommunene mangler fagkompetanse på kulturminnefeltet. Kommunenes myndighet til juridisk vern av kulturminner gjennom hensynssoner er lite brukt. Som følge av dette har planprosesser i kommunene ofte resultert i at kulturminner går ut som tapende part.

Verdiskapning

Kommunene har mange kulturhistoriske kvaliteter som bør utnyttes bedre i verdiskapning. Både Tynset og Alvdal har som mål å øke fokus på reiseliv og turisme. Det ligger et stort potensial i å videreutvikle former for kunnskapsspredning, kulturformidling og opplevelsesbasert reiseliv. Økt fokus på vedlikehold og restaurering vil også gi flere arbeidsplasser for håndverkere.

4. KULTURMINNEVERN

4.1. Viktige begreper

Kulturminne og kulturmiljø: "Med kulturminne menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljø menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng." (Lov om kulturminner av 1978 § 2).

Kulturlandskap: Landskap påvirket av menneskelig virksomhet. Brukes spesielt ofte om jordbrukslandskap.

Arkeologisk kulturminne: Fysiske spor etter menneskelig virksomhet der utgravning og dokumentasjon i hovedsak utgjør kunnskapskilden.

Fredet kulturminne: Fredning er lovens strengeste form for vern. Et fredet kulturminne er vurdert til å være av nasjonal eller vesentlig regional verdi og er fredet etter kulturminneloven. Alle endringer som går lenger enn vanlig vedlikehold er forbudt.

Automatisk fredet: Følgende kulturminner er automatisk fredet etter kulturminnelovens § 4:

- Alle kulturminner eldre enn 1537
- Samiske kulturminner eldre enn 100 år.
- Stående byggverk fra perioden 1537 – 1649

Alle inngrep i automatisk fredede kulturminner er forbudt.

Forskriftsfredet: Utvalgte kulturminner i statens eie som ikke er formelt fredet etter kulturminneloven, men som fra 1920 er forutsatt behandlet som om de er fredet.

Fredningsverdig kulturminne: Kulturminnet er av nasjonal verdi og kan vurderes fredet etter kulturminneloven.

Listeført kirke: Listeførte kirker regnes som verneverdige kulturminner. Listeføringen innebærer ikke fredning, men at alle saker som gjelder endringer i eller ved en listeført kirke, også istandsettings- og vedlikeholdstiltak, skal sendes til Riksantikvaren for faglig uttalelse. Det er likevel biskopen som gir endelig vedtak etter kirkeloven. Alle kirker bygd mellom 1650 – 1850 er listeført (Kirkerundskrivet, kapittel 2.3).

Regulert til bevaring: Kulturminnet er beskyttet gjennom regulering etter Plan- og bygningsloven.

Hensynssone bevaring: For bygninger regulert til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven, gjelder generelt rivnings- og endrings- og nybyggingsforbud. Kommunen kan lage egne reguleringsbestemmelser for hvilke tiltak som godkjennes innenfor hensynssonene. Ved behov for større fravik fra reguleringsplanen kreves reguleringsendring og fylkeskommunen skal kontaktes.

Verneverdig/bevaringsverdig kulturminne: Begrepene verneverdig/bevaringsverdig har ikke juridisk innhold. De brukes for å beskrive verdien av et kulturminne for en enkeltperson eller en gruppe.

Nasjonale kulturminneregistre

Askeladden: Riksantikvarens offisielle database over fredede kulturminner og kulturmiljøer i Norge. Askeladden inneholder data om kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. **Kulturminnesøk** er publikumsutgaven av Askeladden, og er åpen for alle.

Sefrak-registrert kulturminne: SEFRAK-registreringene (Sekretariatet for Registrering av Faste Kulturminner i Norge) ble utført i hele landet perioden 1975-1995 av bygninger eldre enn 1900 (1920-1930). Sefrak-registrering innebærer ingen form for vern.

4.2. Ansvarsfordeling i kulturminnevernet.

Myndighet og forvaltningsansvar i kulturminnevernet er fordelt mellom staten, fylkeskommunen, Sametinget og kommunene.

Riksantikvaren er utøvende faginstans for Klima- og miljødepartementet, mens Fylkeskommunen/Sametinget, som regionalt forvaltningsorgan, har fått delegert myndighet gjennom Riksantikvaren. Ansvarsfordelingen i den offentlige kulturminne-forvaltningen er nærmere beskrevet i *Forskrift om faglig ansvarsfordeling m. v. etter kulturminneloven*.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er kulturminneforvaltningens øverste organ med hovedansvar for utforming og oppfølging av nasjonal kulturminnepolitikk. Departementet tar de endelige avgjørelsene i plansaker ved innsigelse og har myndighet etter kulturminneloven til å innkalle eller gjøre påkrevde endringer i kommuneplaners arealdel i tilfeller der nasjonale kulturminneinteresser er satt til side.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning under Klima- og miljødepartementet med ansvar for gjennomføring av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren kan fremme innsigelse ved trussel mot kulturminner av nasjonal interesse. Regional kulturminneforvaltning varsler Riksantikvaren og kommer eventuelt med innsigelse dersom et planforslag truer nasjonale kulturminneinteresse.

Regional kulturminneforvaltning: Hedmark Fylkeskommune og Sametinget er regionale kulturminneforvaltningsorgan med delegert myndighet etter kulturminneloven. De har forvaltningsmyndighet for de automatisk fredede kulturminnene, mens Riksantikvaren har det overordnede ansvaret. Fylkeskommunen har også innsigelsesrett etter plan- og bygningsloven for å ivareta nasjonale og regionale kulturminneinteresser. Fylkeskommunen og Sametinget veileder i kommunenes planprosesser, gjennom faglig rådgivning og formidling av nasjonale og regionale mål og retningslinjer.

Kommunen er planmyndighet og har ansvar for at bevaring av kulturminner og kulturmiljøer inngår i arealplanleggingen på en slik måte at nasjonale, regionale og lokale kulturminneinteresser ivaretas. Plan- og bygningsloven er et sterkt virkemiddel som kommunen kan bruke til å regulere arealer hvor kulturminner og kulturmiljøer inngår med bestemmelser om vern. Soner som reguleres til bevaring markeres i arealplaner.

Fylkesmuseet Anno og lokale museer kan bidra med kunnskap, innspill, formidling og veiledning vedrørende kulturminner og kulturmiljøer i privat eie, sågar i kommunenes planprosesser.

Interesseorganisasjoner og lokale historielag kan bidra med kunnskap, innspill og formidling vedrørende kulturminner og kulturmiljøer i kommunenes planprosesser, delta i høringer og fremme egne planforslag eller påklage reguleringsplanvedtak og vedtak i byggesaker.

*Figur 3. Lovise hytte ved Plassen i Alvdal er regulert til hensynsone bevaring av kulturmiljø.
Foto: Hedmark Fylkeskommune.*

4.3.

Lovverk

Det er i hovedsak to lover som gir beskyttelse av kulturminner: Kulturminneloven og Plan- og bygningsloven. Kulturminneloven som særlov gjelder foran Plan- og bygningsloven.

Lov om kulturminner

Lov om kulturminner av 1978 (Kulturminneloven) omfatter kulturminner av nasjonal interesse. Loven definerer hvilke kulturminner som er automatisk fredede, fastslår regler for fredning etter enkeltvedtak, og regulerer eiendomsrett til løse kulturminner. Automatisk fredede kulturminner omfatter alle kulturminner eldre enn 1537. Det samme gjelder byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet, og samiske kulturminner fra mer enn 100 år tilbake. Loven håndheves av Riksantikvaren og fylkeskommunen etter delegert myndighet.

Lov om planlegging og byggesaksbehandling

Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 2008 (plan- og bygningsloven) er det viktigste kommunale virkemidlet for bevaring av kulturminner og kulturmiljøer. Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner (§1-1. Lovens formål). Loven regulerer byggetiltak og stiller kvalitetskrav til sikker saksbehandling og arealplanlegging, deriblant bevaring av historiske og kulturelle verdier. Kommunen kan sikre vern av kulturminner og kulturmiljøer gjennom regulering til hensynssoner med bestemmelser om vern i kommuneplaner og reguleringsplaner.

4.4. Verneverdi og vernekriterier - Hva skal vi verne og hvorfor?

Kulturminner er ikke-fornybare ressurser. Det innebærer at det som ikke bevares går tapt for alltid. Prioriteringene vi gjør her for hva som skal vernes og ikke, vil få følger for all fremtid. Tapet av kulturminner og kulturmiljø som følge av rivning, ødeleggelse eller forfall skal minimeres, og ikke overstige 0,5 % årlig innen 2020, i henhold til nasjonalt resultatmål for kulturminnevern.

Verdien et kulturminne tillegges er ikke konstant. Hva som oppfattes som verneverdig kan variere fra person til person, og endrer seg i takt med samfunnet forøvrig. Det er umulig å forutse hva som blir regnet som verneverdig i fremtiden. Allikevel er det nettopp det vi forsøker å gjøre i denne planen. Derfor er det viktig å bevare et bredt mangfold av kulturminner, samtidig som kulturminnevernet tilpasses de endrings- og utviklingsbehov som til enhver tid oppstår.

Figur 4. Aumahuaset. Tidligere bolig for en taterfamilie.
Foto: Per Hvamstad.

Som grunnlag for vurderingen av kulturminners verdi er det utarbeidet et sett med *verneverdier* og *vesentlige egenskaper*. De tre kategoriene verneverdi er *kunnskapsverdi*, *opplevelsesverdi* og *bruksverdi*. Begrunnelsen for vern av et kulturminne er basert på faglig skjønn med støtte i disse vernekriteriene.

Bruksverdi og økonomisk verdi handler om å se på kulturminnet som en ressurs som kan bidra til verdiskapning og vekst. Mange kulturminner har stort potensial for økt økonomisk-, sosial-, og miljømessig verdi gjennom varig, ny eller endret bruk. For eksempel gjennom satsninger innenfor kulturbasert reiseliv eller kulturelt særpreg som virkemiddel i merkevarebygging. Godt bevarte bygninger kan det være økonomisk lønnsomt å ta vare på, fremfor å rive og bygge nytt. Bruk er ofte det beste vern.

Kunnskapsverdi er knyttet til kulturminnets betydning som kilde til kunnskap om fortiden, slik som kulturminnets funksjon, betydning og historie. Eksempler på kunnskap kan være bygningshistorie, samfunnshistorie, materialkunnskap, næringshistorie, minoritetshistorie, personalhistorie, arkitekturhistorie, teknologi etc.

Opplevelsesverdi er en mer subjektiv kategori som avhenger av hver og ens erfaringer og preferanser, slik som estetisk verdi, identitetsskapende verdi, miljøskapende verdi, symbolverdi og kilde til tilhørighet, undring og nysgjerrighet.

Vernekriterier

I arbeidet med vurderingen av kulturminnenes verneverdi er følgende *vesentlige egenskaper* vektlagt. Kulturminner og miljøer som betraktes som verneverdig innehar et visst nivå innenfor en eller som oftest flere av disse egenskapene:

Alder og sjeldenhet: Ofte er det slik at kulturminner med høy alder er sjeldne og dermed mer unike. Jo lengre tilbake i forhistorien vi går, jo færre kulturminner har vi å basere kunnskapen vår på. Høy alder og sjeldenhet henger sammen med høy verneverdi. Enkelte kulturminner oppfyller kriteriene for fredning gjennom kulturminneloven kun basert på alder. Dette gjelder i stor grad de automatisk fredede kulturminnene. Noen ganger kan en bygning eller en gjenstand skille seg ut så kraftig at symbolverdien forsterkes av kontrasten. Dette gjelder for eksempel for de mange tømmerbygninger som fikk verandaer/inngangspartier i sveitserstil, og 1800-talls bygninger med mansardtak som utgjør klare fremmedelementer i byggeskikken i Nord-Østerdalen.

Representativitet og mangfold: Bestanden av kulturminner som vernes skal representere geografisk og tidsmessig spredning, samt etnisk, sosialt og næringsmessig mangfold. Det er like viktig å ta vare på det typiske som det sjeldne for å stå igjen med et representativt utvalg av spor etter menneskelig virksomhet, og for å fremheve et områdes særpreg. Samtidig er det viktig å være bevisst på de prioriteringene en gjør slik at en ikke tier i hjel mer lavmælte kulturelle uttrykk eller ufordelaktige historiske hendelser. Alt kan og bør ses fra ulike perspektiver. I denne sammenhengen er en viktig kategori bevaringsverdige kulturminner yngre enn 1900 - som vi ofte kan ta for gitt, men som står særdeles svakt i forhold til formelt vern.

Autentisitet: Begrepet autentisitet brukes for å beskrive grad av opprinnelighet eller «ekthet» – i hvilken grad et kulturminne faktisk er det det utgir seg for å være. Begrepet er vanskelig å bruke uten å relatere det til noe, slik som alder, materialbruk, teknikk, geografi, stil eller bruksmåte. Jo mer autentisk et kulturminne er, jo mer kan det fortelle oss om forhistorien og jo høyere er kulturminnets kunnskapsverdi. Vedlikehold og restaurering som involverer utskiftning av originalmaterialer svekker kulturminnets autentisitet og dermed kunnskapsverdi, men ved bruk av autentiske materialer, redskaper og håndverksteknikker kan autentisiteten til en viss grad opprettholdes.

Kontekst – miljø, sammenheng og brudd: Begrepet kontekst brukes om den sammenhengen et kulturminne inngår i. Står kulturminnet i sitt opprinnelige miljø? Er det blitt flyttet på, eller er omgivelsene kraftig endret? Kulturminnevernets fokus har dreid seg fra innsamling, til å ta vare på kulturminner i sine opprinnelige omgivelser, såkalt in situ-bevaring. Samtidig har det også vært en dreining fra å bevare enkeltobjekter til å

bevare kulturmiljøer der hvor flere kulturminner inngår i en sammenheng – gjerne knyttet til et bestemt landskap eller en bestemt naturressurs. Istedenfor en enkelt stuebygning, verner vi i dag heller et helt tun, eller hele grender. Dette knytter seg igjen til kravet om autenticitet og ekthet som kriterier i forhold til et kulturminnes verdi som kunnskapskilde, men også i forhold til opplevelse. Samtidig kan enkeltminner og enslige hus være de eneste gjenstående kunnskapskildene om viktige tapte kulturhistoriske miljøer, og derfor svært viktige å ta vare på.

Noen ganger kan det være forflytningen av et kulturminne som forteller en historie i seg selv, og som øker kulturminnets verneverdi. Det at et kulturminne dukker opp i nye sammenhenger med ny bruk og ny eier er med på å illustrere dynamikk, endringer og kontinuitet i vår historie. Eksempler på dette er de mange husene fra Røstvangen gruver som etter avviklingen i 1921 ble tatt ned og solgt utover bygdene enkeltvis, hvor de fikk nye funksjoner. Dette gjelder blant annet mange bolighus og kommunehuset på Kvikne, mens Victoria Hotell i Tynset sentrum (Brugata 9) ble påbygd med materialer fra Røstvangen.

Økonomi, tilstand og egnethet: Den økonomiske verdien av et kulturminne kan være svært vanskelig å beregne. Den henger sammen med kulturminnets tilstand, lokalisering, tilgjengelighet og formidlingspotensiale. Kan kulturminnet brukes til noe i dag? Hvilke kostnader vil et vern innebære? Kan bruken av kulturminnet skape nye verdier? Undersøkelser fra Danmark viser at eiendommer med status som verneverdig prises høyere enn gjennomsnittet, og samtidig påvirker salgsverdien på andre ikke-verneverdige eiendommer i et område fordi det signaliserer forutsigbarhet om bevaring av området. I tillegg bidrar verneverdig bebyggelse til å skape en atmosfære som kan ha sterke synergieffekter i sammenheng med opplevelsesnæring og reiseliv.

I tilfeller der flere kulturminner kan brukes som representanter for den samme og samtidige menneskelige virksomheten, er det naturlig å velge det kulturminnet som er best vedlikeholdt, best lokalisert i forhold til faktiske eller potensielle brukere og best egnet i forhold til faktisk eller potensiell bruk i dag eller i fremtiden.

4.5. Vernekategorier

Vernekategorier som er brukt i planen:

F: Fredet (Automatisk fredet eller vedtaksfredet etter KML.)

R: Regulert til bevaring (H 710 – båndlegging etter Pbl).

Vernekategori 1: Bevaringsverdig på nasjonalt/regionalt nivå:

Kulturminner og kulturmiljøer som skal reguleres med Hensynssone bevaring av kulturmiljø (H 570) jfr. Pbl §§ 11.8,c eller 12.6, eller Hensynssone båndlegging av kulturminner (H 710), jfr Pbl § 11.8,d i påvente av vedtak etter Pbl.

Vernekategori 2: Bevaringsverdig på regionalt / lokalt nivå:

Kulturminner og kulturmiljøer som skal vurderes regulert med Hensynssone bevaring av kulturmiljø (H 570) i henhold til Pbl § 11.8, c, ev § 12.6 ved ny regulering.

Vernekategori 3: Bevaringsverdig på lokalt nivå

Kulturminnene anbefales bevart. Regulering til hensynssone bevaring av kulturmiljø (H 570) kan vurderes. Alle SEFRAK-registrerte hus som ikke inngår i vernekategori 1 eller 2, inngår i vernekategori 3.

Kml: Lov om kulturminner

Pbl: Plan-og bygningsloven

Figur 5. Fiskeveien fra Tyllaldalen til Tufsingdalen.
Foto: Hedmark Fylkeskommune.

4.6. Bestemmelser

Generelle bestemmelser:

- § 1 Ved all saksbehandling etter plan- og bygningsloven skal kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer med vedlegg legges til grunn.
- § 2 **Fredede kulturminner:** Alle søknadspliktige tiltak som berører automatisk fredede og vedtaksfredede kulturminner og kulturmiljøer skal forelegges kulturminnemyndighetene. Kommunens kulturadministrasjon skal varsles om saken.
- § 3 **Områder regulert til bevaring:** Alle søknadspliktige tiltak som berører områder regulert til bevaring etter plan og bygningsloven skal behandles i tråd med reguleringsbestemmelsene i den aktuelle arealplan og i samråd med kulturminnevernmyndighetene. Kommunens kulturadministrasjon skal varsles om saken.
- § 4 **Automatisk fredede kulturminner:** Dersom det under gravearbeider, nydyrking eller annen anleggsvirksomhet støtes på automatisk fredede kulturminner i tillegg til de som er registrert, skal arbeidet umiddelbart stanses og regional kulturminnevernmyndighet varsles. Jf. Kulturminnelovens § 25.
- § 5 Ved alle søknadspliktige tiltak innenfor områder eller på enkeltstående kulturminner i vernekategori 1, 2 og 3 skal det hentes inn uttalelse fra kulturminnevernmyndighetene. Dette gjelder også for alle **bygninger fra før 1850** (jf. Kulturminnelovens § 25). Kommunens kulturadministrasjon skal varsles om saken. Dokumentasjon av alle tillatte tiltak skal forelegges regional kulturminnevernmyndighet.
- § 6 Ved vedlikehold, reparasjon og utbedring av verneverdig bebyggelse skal eksteriør og konstruksjon bevares. Opprinnelige fasadeelementer skal søkes gjenbrukt i sin opprinnelige sammenheng. Ved nødvendig utskifting skal målestokk, materialvalg, utforming og farge opprettholdes. Tilbakeføring skal gjøres med grunnlag i historisk dokumentasjon.
- § 7 Ved tillatelse til rivning av bygninger som omfattes av denne planen skal vedkommende saksbehandler besørge:
Innhenting av nødvendig dokumentasjon av bygningen: fotodokumentasjon og forsvarlig oppmåling
Oppdatering av kommunens kartsystem og evt. Askeladden.
Dokumentasjonen skal godkjennes av kommunen før tillatelsen gis.
- § 8 Kulturminner som i tettstedplan for Tynset kommune er «båndlagt etter kulturminneloven», vernekategori A og B skal ved utarbeidelse av ny reguleringsplan omreguleres til hensynsone bevaring etter plan og bygningslovens § 11.8 med bestemmelser tilsvarende vernekategori 2 i denne planen.

Felles bestemmelser for vernekategori 1 og 2:

- § 9 Bevaringsverdige kulturminner** i kategori 1 og 2 skal i utgangspunktet ikke tillates revet eller vesentlig endret.
- § 10 Innenfor et bevaringsverdig kulturmiljø/kulturlandskap** skal landskapstrekk og anlegg som åkerreiner, veifar, gjerder, brønner, hustufter, rydningsrøyser m.m. som er vesentlig for forståelsen av kulturmiljøet bevares og vedlikeholdes etter samme antikvariske prinsipper. Gammel kulturmark må ikke jordarbeides eller planeres. Det samme gjelder innenfor en skjønnsmessig tilpasset sikringssone rundt et hvert verneverdig enkeltminne.
- § 11** Under bakken kan det finnes spor etter bebyggelse og tidlig industri. All graving i bakken skal meldes til kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen som gir nødvendige tillatelser.

Spesifikt for vernekategori 1:

- § 12** Innenfor områder av vernekategori 1 og på eiendommer med enkeltminner som er avmerket som vernekategori 1 skal hensynet til kulturmiljøet være førende for arealbruken. Nybygg, tilbygg, rivning eller vesentlige eksteriørmessige endringer skal ikke tillates uten at det inngår i en reguleringsplan. Kulturminneverdiene skal tillegges særlige hensyn i planen. Kulturmiljøets karakteristiske preg skal videreføres. Eventuelle tillatte tiltak skal underordnes det helhetlige kulturmiljøet. Dette gjelder bygningsvolumer, tunstruktur, hageanlegg, beitemark, gateløp og stier, samt spor etter industriell virksomhet. Dersom verneverdig bebyggelse innenfor et kulturmiljø får uopprettelige skader, tillates det oppført bebyggelse med samme dimensjoner, høyder og utforming og i harmoni med stedets særpreg og byggeskikk.

Spesifikt for vernekategori 2:

- § 13** På eiendommer med enkeltminner av vernekategori 2 bør nybygg og tilbygg på ikke-verneverdig bebyggelse, såfremt det er praktisk mulig eller økonomisk forsvarlig, underordnes kulturminnets størrelse, struktur og lesbarhet. Eventuelle innslag av moderne materialer og stiluttrykk bør forsøkes harmonisert med stedets særpreg og tradisjonelle byggeskikk.

5. KULTURMINNER I ALVDAL OG TYNSET

5.1. Forhistorie

– Automatisk fredede kulturminner

Alvdal og Tynset kommuner har et høyt antall forhistoriske kulturminner. Det er registrert 322 automatisk fredede (deriblant 24 uavklarte) kulturminnelokaliteter i Alvdal og tilsvarende 233 kulturminnelokaliteter i Tynset. Lokalitetene består av alt fra en enkelt kullgrop til gravfelt, skålgropsteiner og store, sammenhengende fangstanlegg som krysser daler og fjellsider. De forskjellige kategoriene er nærmere beskrevet i vedlegget: *Kulturminner i Alvdal og Tynset*.

Kommunene har ansvar for at kulturminnene blir tatt hensyn til, og å bidra til aktiv formidling og engasjement. Ved nydyrking, bolig- og hyttebygging og andre tiltak i utmark kan arkeologiske kulturminner berøres. Alle tiltak som berører automatisk fredede kulturminner skal på forhånd undersøkes og klareres av regional kulturminneforvaltning, dvs. Hedmark Fylkeskommune eller Sametinget. Ved oppdagelse av arkeologiske kulturminner, eller skade på, eller i tilknytning til, et arkeologisk kulturminne er det meldeplikt til samme myndighet. Rask avklaring av funn i forbindelse med anleggsarbeid eller landbrukstiltak har høy prioritet.

Det er gjort en betydelig innsats lokalt med registrering av kulturminner i utmark. Halldor Nyeggen og Erling Flaten registrerte i perioden 1994 – 2002 hele 4200 kulturminner i Alvdal.

I Tynset har kommunen initiert lokale registreringer og SNO har bidratt til registreringen av et stort antall kulturminner i utmarka.

Type arkeologisk kulturminne	Alvdal	Tynset
Steinalderlokaliteter	21	7 (+16 i Innerdalen og Falningsjøen)
Bergkunstlokaliteter		15
Fangstanlegg	128	191
Jernvinneanlegg	129	20
Gravanlegg	3	28
Kullgroper	39	7
Funnsteder	17	41
Forhistoriske dyrkingsspor	2	
Gamle kirkesteder	1	3
Forhistoriske klebersteinsbrudd		2
Samiske gammetufter/Gåetiesijjie	1	5
Bekkekjøler/		1
Melkegroper/Boerne		1

Tabell 1 : Kilde: Askeladden 10.08.2015. Kjente automatisk fredede arkeologiske kulturminnelokaliteter i Tynset og Alvdal. Hver lokalitet kan bestå av én eller flere enkeltminner. Eksempelvis kan et fangstanlegg bestå av en enkel fangstgrop eller et system av flere titalls fangstgroper. Noen av kulturminnene har uavklart datering.

5.1.1. Utvalgte arkeologiske kulturminner i Alvdal og Tynset

Et utvalg av 13 viktige automatisk fredede arkeologiske kulturminner og kulturmiljøer i kommunene er gjort på grunnlag av følgende kriterier:

- Geografisk og tematisk spredning
- Tilstand og formidlingspotensial
- Tilknytning til turstier, reiselivsrelaterte stoppesteder/severdigheten

Nasjonalparkstyret for Forollhogna har, på grunn av et ønske om begrenset ferdsel i nasjonalparkens verneområder, valgt ut noen prioriterte «hotspots» - opplevelsesområder og tilretteleggings-områder i nasjonalparkens randsoner. Naturstien ved Svartsjøen er en av disse. I tillegg prioriteres boplassen ved Storbekkhagen i denne planen. Kulturminnene er nærmere beskrevet i vedlegget *Kulturminner i Alvdal og Tynset*.

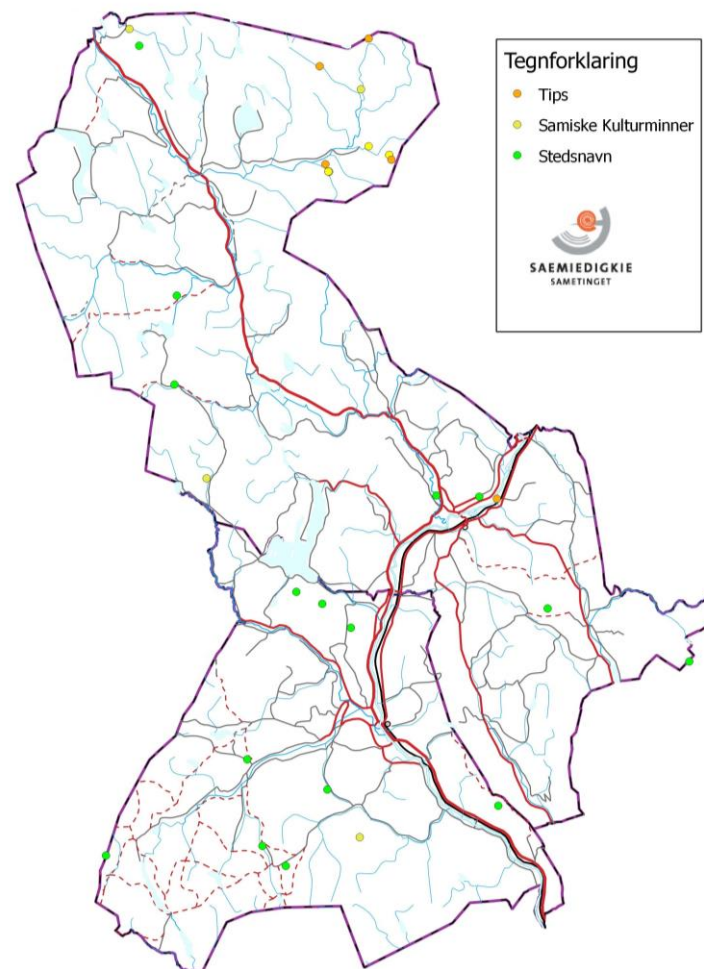
*Figur 6. Klebersteinsbruddet i Sandbekkdalen, Kvikne.
Foto: Hedmark Fylkeskommune.*

Tynset	Askeladden ID	Alvdal	Askeladden ID
Klebersteinsbruddet i Sandbekkdalen, Kvikne og fangstgropene i Sottdalen	70736	Fangstgropene ved Jutulhogget	32626
Kulturminner som inngår i Haverslia natursti	137130	Flatsetra – Breisjøen - Holmsjøen Steinalderboplasser, fangstanlegg, gravhaug, jernfremstillingsanlegg etc.	Diverse
Fangstanlegg ved nordenden av Savalen	98453	Mulige åkerterrasser i Finnbudalen	10472, 118106
Skålgropsteinene i Storvollia setergrender	diverse	Massefangstanlegg på Gravskarhøgda	40293
Kultursti Rivdalen - Kommern	diverse	Kulturminner som inngår i natur- og kulturstien ved Langodden	121801
Middelaldersk kirketomt, Bygda, Tynset	170866		
Gravfeltet på Frengstad, Kvikne	144763		
Torvhyttetuft og natursti ved Svartsjøen, Plassetervegen, Kvikne	136436, 136437		
Storbekkhauget: Samisk boplass. Gammetufter, teltring to murte tufter, bekkkjøle og melkegrop .	144006, 143780, 111047, 136435, 213500		

5.1.2 Samiske kulturminner

De samiske kulturminnene i Tynset og Alvdal knytter seg først og fremst til utnyttelsen av reinsdyret. Først gjennom jakt og fangst kombinert med jakt på andre dyr, fiske og sanking. Fra omtrent 1600 ble det vanlig å holde tamrein og frem til ca. 1900 hadde reindriftsamere beiter i området. Etter en konfliktfylt tid på midten av 1800-tallet ble lappekommisjonen oppnevnt for å utarbeide et forslag til avgrensede reinbeitedistrikter. Gauldalsvidda var et av de områdene som falt utenfor reindistriktenes grenser. I 1897 ble det nedlagt totalforbud mot reindrift utenfor reinbeitedistriktene, og de siste reindriftsamene ble tvunget til å forlate området.

Samiske kulturminner omfatter alle fysiske spor etter samisk tilstedeværelse, slik som gammetufter, teltboplasser, fangstanlegg, skyteskjul, kjøttgjemmer, oppbevarings-, mjølke- og merkeplasser for reindrift, kaldkilder, beingjømmere, gravplasser, offerplasser, sagnsteder og stående bygninger. Å definere et forhistorisk kulturminnes etnisitet kan være utfordrende. Tradisjonsbundne konstruksjoner og fenomener som gammetufter, beingjømmere og offerplasser er enklere å kategorisere enn for eksempel gravanlegg og fangstinnretninger. Beliggenhet i landskapet og sammenheng med andre samiske kulturminner er viktige faktorer i vurderingene. Dette innebærer at kulturminner som i denne planen er behandlet i punkt 5.1 Arkeologiske kulturminner også kan være samiske. For eksempel har gravrøysene på Kommern i beliggenhet og utseende langt flere felles trekk med samiske urgraver, enn med gravhauger og røyser i jordbruksbygdene. Uten arkeologiske utgravninger er etnisiteten vanskelig å bekrefte.

Figur 7. Utbredelsen av samiske kulturminner, stedsnavn og tips om samiske kulturminner i Alvdal og Tynset.

*Figur 8. Mattis Danielsen står midt i en av gammetuftene ved Storbekkhaugan.
Foto: Amund H. Steinbakken.*

Kartleggingen av samiske kulturminner i den nordlige delen av Hedmark er fremdeles i startfasen. Forollhogna er det eneste området hvor det er gjort systematiske søk etter samiske kulturminner i de to kommunene Alvdal og Tynset. Samiske bosetninger og reinbeiter på Gauldalsvidda/Forollhogna nasjonalpark er godt belagt i skriftlige kilder, og flesteparten av de kjente samiske kulturminnene i distriktet ligger der. I perioden 2010 – 2012 ble det gjort arkeologiske registreringer ved Storbekkhaugan med flere gammetufter, en teltring og flere oppmurte tufter. Dette kan være spor etter samisk bosetting.

Det er registrert en gammetuft ved Kloppmyra helt nord i Tynset og en mulig gammetuft i Aumdalen i Alvdal. Det er behov for kartlegging av samiske kulturminner i andre deler av kommunene, spesielt i områder som er nevnt i skriftlige kilder, slik som i Knutshø villreinområde og Einnundalen.

Samiske kulturminner eldre enn 100 år er automatisk freda gjennom kulturminnelovens § 4. Forvaltningsansvarlig for de samiske kulturminnene er Sametinget, Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo, og Riksantikvaren har det overordnede ansvaret. SNO fører tilsyn med de samiske kulturminnene i Forollhogna nasjonalpark på oppdrag fra Sametinget.

5.2. Nyere tids kulturminner med formelt vern

Vedtaksfredede kulturminner:

Alvdal kommune har åtte vedtaksfredede kulturminner, hvorav fem enkeltstående bygninger og tre kulturmiljøer; gardstun. Tynset kommune har fem vedtaksfredede kulturminner som alle er enkeltbygg. De fleste er fredet etter kulturminnelovens § 15 på første halvdel av 1900-tallet, mens Alvdal prestegård ble fredet i forbindelse med Landsverneplan for prestegårder i 1991. Blostrupmoen med seter i Folldal kommune ble fredet i 2013. Bjørgan prestegård er statseid og administrativt fredet i vente på kommende landsverneplan. Tynset vegstasjon ble fredet i forbindelse med Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner i 2007.

*Figur 9. Husantunet i Alvdal. Gardsanlegget er fredet i sin helhet.
Foto: Hedmark Fylkeskommune.*

Fredede bygninger og miljøer i Alvdal		Fredede bygninger og miljøer i Tynset	
Gardsnavn	Fredningen omfatter	Gardsnavn	Fredningen omfatter
Nørdsti / Nordre Lien	Østerdalsstue fra 1700-tallet	Sandbakken	Hovedbygning 17-1800t, stabbur fra 1700t, hovedbygning 1700-1800t
Kjøllhaugen	Loftsbygning/gjesteloft fra 1805.	Lonåshaugen	Østerdalsstue fra 1700t. Flyttet til Museumsparken, Tynset Bygdemuseum
Sandeggen	Loftsbygning fra 1804	Neby, Bortistuen	Påbygd østerdalsstue m. «barfrø» fra 1829 og stabbur
Kveberg, Jordet	Loftsbygning	Bjørgan Prestegård	Eksteriør, interiør og utendørs hele eiendommen med hagen (adm. fredet)
Kirkenær/Steigardsteigen	Barfrøstue	Tynset vegstasjon	Verksted, lager og kontorer fra 1972.
Nordre Husan (Husantunet)	Gårdsanlegg: 2 østerdalsstuer, 2 stabbur, 2 loft, vedskåle, bryggerhus, stall m løe, løe, treskelåve, saufjøs, fjøs m løe, do, badstu, smie. Datering 1650-1850.		
Alvdal prestegård	Hovedbygning 1872, forpakterbolig, driftsbygning, fjøs, vedskjul, utedo.		
Blostrupmoen	Gardstun: våningshus, eldhus, loft, stabbur, treskelåve, fjøs med løe og smie/verksted. Setra, i Einunndalen, Folldal kommune, har seterstue med vedskåle, stall, steinfjøs og løe.		

Kommunale vernesoner

Kommunenes fremste juridiske virkemiddel i kulturminneforvaltningen er plan- og bygningsloven med mulighet for regulering av lokalt verneverdige kulturminner til hensynssone bevaring (tidligere spesialområde bevaring). I dag har Tynset kommune 15 og Alvdal kommune 9 kommunale vernesoner. I tillegg er verneverdig bebyggelse i Tynset sentrum båndlagt etter kulturminneloven (se oversikt i Kommunedelplan for Tynset sentrum, Bestemmelser og retningslinjer § 4.7, s. 35).

Under SEFRAK-registreringene (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge) som ble utført i hele landet i perioden 1975-1995 av bygninger og andre kulturminner eldre enn 1900, ble det registrert 1601 kulturminner (stort sett bygninger) i Alvdal og 3558 i Tynset (Miljøstatus.no). Disse er ikke automatisk tillagt juridisk vern, og mange av dem antas å ha gått tapt.

Antallet kommunale vernesoner er lavt i forhold til omfanget av verneverdige bygninger i kommunene. Som lokal kulturminneforvaltningsmyndighet bør kommunene ha fokus på kulturminner og kulturmiljøer i kommunal planlegging og forvaltning. Kulturminner som er prioritert i kommunale planer eller listeføringer, prioriteres i tildeling av støttemidler fra Norsk Kulturminnefond.

Tynset	Gnr/Bnr	Alvdal	Gnr/Bnr
Bortistuen Neby	75/8	Sandeggen. Gardstun med fredet hus H5701	20/28 20/271
Kongsvegen 1 Tynset Stasjon,	42/94	Lovise hytte H5702	24/15
Brugata 8 Alfarheim	44/63	Husantunet H5703	7/289
Parkvegen 3 Tynset foto	44/162	Prestegarden H5704	9/17 9/31
Parkvegen 4 Nordheim,	44/56	Randmæl, kirkested H57005	10/50
Parkvegen 6 Sandaker	44/28	Alvdal gamle meieri H570	67/120
Parkvegen 8 Tidl. Godtland forretning	44/28	Baug Bergerget gruver H5707	20/45
Parkvegen 11 Nyborg	44/61	Fredsuniversitetstomta (R29)	7/301
Parkvegen 16 Østhagen	44/74	Månlia, Dyrkningsspor (GID 7/3)	7/3, AID 118107

Tynset	Gnr/Bnr
Kongsvegen 4 Schulrud/Svelland,	40/3
Kongsvegen 6 Ramsmoen,	40/120
Kvikne kirke	172/7
Moen våningshus og forpakterbolig	172/1
Skåret, gardstun	145/1
Vollan gårdstun	170/76
Kolbotn	124/14
Tynsetbygda (H570_1)	Kartfestet i eget kartlag

Listeførte kirker

Kommunene har til sammen 5 stående kirkebygg, hvorav Kvikne kirke er den eldste og kulturhistorisk mest betydningsfulle. Kvikne kirke ble bygget på ordre fra Kong Christian IV i forbindelse med det kongelige besøket ved Kvikne gruver i 1635. Byggearbeidet foregikk i perioden 1652-54 under ledelse av Knut Mortensen som var tømmermester ved Kvikne gruver. På kirkeloftet er det funnet stavkirkeplanker i Urnes-stil, sannsynligvis fra den gamle kirken som ble revet i 1652. Kvikne kirke er nasjonalt verneverdig og bør vurderes fredet.

Tylldalen kirke er en enskipet kirke som ble bygget i 1736 under ledelse av Karl Brandvoll, og ble restaurert 1780/90.

Tynset kirke er en åttekantet tømmerkirke som ble bygget i perioden 1792-95 under ledelse av Peder Ellingsen, medarbeider av Send Aspaas, som ledet arbeidet med Røros kirke.

Alvdal kirke er en tømret langkirke som ble reist i 1861 i forbindelse med at Alvdal sokn ble skilt ut fra Tynset sokn. Kirken er tegnet av arkitekt Christian Heinrich Grosch.

Listeførte kirker

- Kvikne kirke (1654)
- Tyllidalen kirke (1736)
- Tynset kirke (1795)
- Alvdal kirke (1861)

Brydalen kirke er en laftet langkirke som ble reist i 1883. Arkitekt var Ole Buhaugen. Kirken er ikke listeført.

5.3. Faste kulturminner i museal eie:

Kommunene har 3 museer som forvalter et betydelig antall verneverdige bygninger. Dessuten er en rekke hus bevart på Norsk Folkemuseum og Glomdalsmuseet.

- Norsk Folkemuseum:
 - Tynset: Do fra Ålborg, lagret eldhus fra Neby Bortistuen
 - Alvdal: Loft fra Urstrømmen
- Glomdalsmuseet
 - Tynset-tunet med: Østerdalsstuer fra Hansmoen, sommerstue, stall-låve, saufjøs og smie fra Oldertrøen, steinfjøs og do fra Brennbakken, eldhus fra Hansæl.
 - Alvdal: Østerdalsstue fra Olen
- Tyllidalen Bygdetun
 - Bygdetunet/Prestegarden
 - Tronshall
 - Søgård: låve
 - Kommern: Bu
- Tynset Bygdemuseum
- Alvdal Museum
 - Husantunet,
 - Nyhus garveri
 - Barkald skole
 - Heistårnet ved St. Knut
 - Lovise Hytte
- Tynset kommune
 - Aaen skole

5.4. Nyere tids kulturminner. Tematisert.

Så godt som alle nyere tids kulturminner er i privat eie, enten det dreier seg om hus eller rester etter hus og anlegg eller den store gruppa av kulturminner knyttet til aktivitet i utmarka. Det er derfor avgjørende med et nært samvirke mellom private eiere/interesser og offentlige myndigheter når det er snakk om bevaring av nyere tids kulturminner.

Tematisk inndeling

Grenser, varder, ufred	Tettsentra
Gardsbebyggelse	Bolighus
Seterbebyggelse	Industri og handverk
Skog – og utmarksnæring	Frivillighet og foreningsliv
Bergverk og gruvedrift	Barn og ungdom
Steinbrudd	Etniske minoriteter
Kommunikasjon og samferdsel	Tidlig turisme
Offentlig sektor	Tradisjon, minnesteder

Vi har forsøkt å lage en oversikt over nyere tids kulturminner på grunnlag av utvalgte kulturhistoriske temaer som vi mener har vært og er avgjørende for utviklingen av Alvdal og Tynset. Det er så gjort en verdivurdering og klassifisering utfra vernekategoriene omtalt i kapittel 3. Vi har konsentrert oss om de mest verneverdige objektene, kategori 1 og 2, kulturminner av nasjonal/regional og regional/lokal interesse. Det betyr på ingen måte at resten ikke er interessante kulturminner. I gruppe 3, lokalt viktige kulturminner; kommer alle Sefrak-registrerte hus, pluss anlegg og hus som ikke er Sefrak-registrert, eller har kommet til seinere. Dette er svært mange og ulike objekter som det må arbeides mer med. Oversikten er ikke ment å være utfyllende, hverken på temanivå eller omfanget innenfor hvert tema, men et grunnlag for videre arbeid med kulturminner i kommunene.

5.4.1. Grenser, varder, ufred

Bygdene Alvdal og Tynset ligger i grenseområdet mellom Østlandet og Trøndelag, og utgjorde tidligere det nordligste prestegjeld i Akershus len. På Innset står grenseobelisken mellom Søndenfjeldske og Nordenfjeldske bergamter, en inndeling som ble opprettet etter at gruvedrifta startet opp. Over Kongsvarden nord for Nåvardalen ble grensa mellom Akershus stift og Trondhjems stift trukket. Til tross for at storparten av Kvikne ligger nord for vass-sillet og øverst i Orkladalføret, ble Kvikne liggende på Østlandet juridisk. Det trøndske kulturområdet har hatt stor påvirkning i Nord-Østerdalen. Hedemarkens amt, seinere fylke, ble opprettet i 1781. Grensa mellom Østlandet og Trøndelag ble liggende fast, helt til Kvikne kommune ble delt mellom Rennebu og Tynset kommune. Da ble fylkes- og kommunegrensa flyttet lenger sørover.

Varder ble tent for å varsle om mulig overfall og krig. Vardene på Sten i Alvdal og Fåsten i Tynset inngikk i et system med varder videre utover Østerdalen, og svenskene var trusselen. Vardene var ikke mye i bruk. Vardenes og grenserøysenes posisjon opprettholdes blant annet som viktige turmål og utsiktspunkter.

Gard / Eiendom	Objekt	Kategori	Grend	Vernekategori
Sandfjellet	Varde	Grense	Kvikne	2
Stiftsvardhøgda	Varde	Grense	Kvikne	2
Dølbukampen	Varde	Grense	Kvikne	2
Langhøa, ved Spekedalen	varde	Grense	Brydalen	2
Storkletten	varde	Grense	Fåset	2
Kommern	varde	Grense	Tyllidalen	2
Bellingen, austre toppen	varde	Grense	Tyllidalen	2
Fåsten	varde	Ufred	Fåset	2
Sten Alvdal	varde	Ufred	Steigen	2
Telneset stasjon	minnestein	Krig	Telneset	2
Lonåsen	skyttergraver	Krig	Lonåsen	2
Nausterdalen	flydropp 28/8-44	Krig	Strømmen	2
Kviknebrona	flyhavari	Krig	Kvikne	2
Savalen/Kletten	flyhavari	Krig	Kvikne	2
Barkald/Kjølen	Flyhavari	Krig	Strand	2
Løe Stormyra	inskripsjon	Krig	Auma	2

Alvdal og Tynset ble i liten grad berørt av siste krig. Det betyr at det er få kulturminner knyttet til krigshandlinger og livet under krigen. Det var dramatiske trefninger ved Einunna bru og i Nåverdalen (som da var en del av Kvikne kommune), og på Telneset stasjon ble et tog med norske tropper bombet. Folk tilpasset dagliglivet best mulig til okkupasjonen. Større forsamlinger var forbudt, så det gjaldt å finne fram til hemmelige samlingssteder. I utmarkshus, løer og buer, kan en finne inskripsjoner som «Leve Kongen», eller en helsing fra «en rømling» på veg til Sverige. Våpen og radioapparater, som ikke ble innlevert, måtte gjømmes vekk i jord- og berghuler. Av gjemmestedene er det nå bare minner igjen. Mange deltok i motstandsarbeid, tok imot flydropp, gjennomførte observasjoner og utførte sabotasje. Mange flyktninger kom med toget og forsvant østover mot Sverige.

5.4.2. Gardsbebyggelse

Jordbruket er den næringa som har satt flest spor etter seg i landskapet i form av kulturminner. Sefrak-registeret skiller ikke mellom gardsbebyggelse og seterbebyggelse. Med totalt 5160 Sefrak-registrerte hus, og omtrent 2/3 av disse lokalisert i bygda, består kategorien av anslagsvis 3400 aktuelle objekter. I følgende oppstilling er ca. 560 objekter vurdert, henholdsvis 210 i Alvdal og 350 i Tynset. Her gjengis bare kulturminner vurdert til vernekategori 1 og 2. For mer informasjon, se vedlegget *Kulturminner i Alvdal og Tynset* av Sørensen og Hvamstad.

Kulturlandskap

Begge bygdene preges av et åpent landskap med Glåma midt i den flate dalbotnen. Bebyggelsen er stort sett sammenhengende, men med klare grender. Den eldste bebyggelsen finner en litt opp fra dalbotnen, i mer brattlendt, men solvendt landskap. Tidligere lå det flere gardar langs Glåma, som ble flyttet på sikrere grunn pga. stadig flomfare.

Gjennom mange generasjoners drift har det etablert seg et interessant kulturlandskap med bebyggelse, gardstun, inn- og utmark. Det var relativt lite beitemark rundt tunet. Utmarka ble brukt til beiting med omfattende flytting til mange setrer. Deler av jordbrukslandskapet har skiftet karakter gjennom omfattende planeringsarbeid på midten av 1900-tallet.

Vi har gjort et utvalg av viktige kulturlandskap hvor det ikke er gjort omfattende planering og hvor betydelige kvaliteter og strukturer ved det opprinnelige kulturlandskapet er bevart. Synliggjort med figur i kartet.

Område	Objekt	Grend	Vernekat.
Bygda: Neverrøsten-Østgard-Nygaardshaug-Neby	Gardsbruk	Bygda	2
Tunnenga	Slått	Bygda	2
Lonåsen	Gardsbruk/slått	Kvikne	2
Grøtligrenda-Skogstad-Bjørnan	Gardsbruk / slått	Kvikne	2
Norsa Kveberg-Nyeggen	Gardsbruk	Kveberg	2
Baugerberget og sørover	Gardsbruk	Vestate	2
Vestate	Slått	Vestate	2
Fåset/Fådalen	Gardsbruk	Fåset/Fådalen	2
Lian	Gardsbruk	Plassen	2

Gardstun

Intakte miljøer, så også gardstun, oppfattes som mer interessante enn enkelthus. I Alvdal er to gardstun fredet, Husantunet og Blostrupmoen, samt Alvdal prestegard som også var embetsbolig. I Tynset er det kun enkelthus, deler av miljøer, som er fredet. Dette gjelder deler av tunene Sandbakken og Bortistu Neby

Gardsdrifta, og dermed tunet, har vært i stadig endring, med krav til ombygging og nybygging. Hensikten med fredning er å sikre et representativt utvalg av gardstun, knyttet til alder, ressurs-grunnlag og sosial posisjon. For å oppnå dette er det aktuelt å supplere utvalget. Særlig gjelder det Tynset og Kvikne.

*Figur 10. Garden Strømsnes, Brua, Kvikne. Intakt gardstun med tidligere forretning og et bolighus fra 1600-tallet.
Foto: Per Hvamstad.*

Gard/Eiendom	Gnr/Bnr	Hovedkategori	Grend	Vernekat.
Solli	0437-004-142	Tun	Tylldalen	1
Brua	0437-167-032	Tun	Kvikne	1
Liestad	0438-007-242	Tun	Steivanglia	1
Myrvold	0438-010-035	Tun	Plassen	1
Langleitet	0438-012-070	Tun	Strand	1
Furulund	0438-034-005	Tun	Strålsjøåsen	1
Hokstadbakken	0437-006-022	Tun	Tylldalen	2
Bestun	0437-017-044	Tun	Tylldalen	2
Sandrøen	0437-037-001	Tun	Tynset sentrum	2
Kalbækken	0437-038-001	Tun	Tynset sentrum	2
Kuskmoen	0437-054-001	Tun	Bygda mm	2
Godtland øvre	0437-055-004	Tun	Bygda mm	2
Haugsvangen	0437-063-012	Tun	Telneset	2
Rydningssland	0437-071-015	Tun	Bygda mm	2
Rudertrøen	0437-071-489	Tun	Bygda mm	2
Neby Bortistua	0437-075-008	Tun	Neby	2
Hansæl vestre	0437-091-003	Tun	Tunndalen	2
Nyhus øvre	0437-091-067	Tun	Bygda mm	2
Nordistuen	0437-091-095	Tun	Bygda mm	2
Vehlsetra Gardstun	0437-094-015	Tun	Tunndalen	2
Berget nedre	0437-096-011	Tun	Tunndalen	2
Oppistugu Lonåsen v	0437-098-024	Tun	Lonåsen mm	2
Kroken s	0437-104-001	Tun	Lonåsen mm	2
Lilleenget	0437-154-011	Tun	Kvikne	2
Markaplassen	0437-157-007	Tun	Kvikne	2
Skogstad n Teigen	0437-166-046	Tun	Kvikne	2
Gruvhåggåen Gruva	0437-167-135	Tun	Kvikne	2

Stai Ytre	0437-174-001	Tun	Kvikne	2
Hauen, synner Brandvoll	0438-004-049	Tun	Brannvålen	2
Nyeggen	0438-012-040	Tun	Kveberg	2
Kjøllhaugen	0438-018-010	Tun	Plassen	2
Øydalen Klokkaran	0438-025-003	Tun	Plassen	2
Strømsøyen Iversøyen	0438-002-002	Tun	Strømmen	2
Øyvangen	0438-004-052	Tun	Strømmen	2
Bergebakken nørder	0438-004-077	Tun	Brannvålen	2
Steimoen	0438-007-013	Tun	Steigen..	2
Jordamoen	0438-007-027	Tun	Steigen..	2
Steien Ola	0438-007-040	Tun	Steia	2
Kveberg Klokkarrønningen	0438-012-001	Tun	Kveberg	2
Urstrømmen	0438-013-005	Tun	Barkald	2
Klokkarhaugen	0438-018-001	Tun	Vestate..	2
Gjelden	0438-028-024	Tun	Plassen	2
Røsta øvre	0438-031-009	Tun	Strålsjøåsen	2
Strålberg	0438-033-001	Tun	Strålsjøåsen	2
Naustermoen	0438-036-001	Tun	Strålsjøåsen	2

Enkelthus

Gardsdrifta forutsatte en stor mengde hus med ulike funksjoner. Disse er nærmere beskrevet i *Kulturminner i Alvdal og Tynset*. Denne kategorien omfatter unike og verneverdige enkelthus som står igjen som representanter etter tidligere miljøer eller innehar spesielle bygningshistoriske kvaliteter. Spesielt verneverdige enkelthus som inngår i gardstun i vernekategori 1 og 2 er for enkelhets skyld ikke nevnt her.

Bolighus

Østerdalsstua har dominert som bolighus i ulike varianter, knyttet til alder og ressurser. I Tynset er det registrert 87 ulike varianter, mens Alvdal har 47 eksemplarer. Mange av disse brukes fortsatt som bolig, mellom 150 og 200 år etter at huset ble bygd. På Kvikne er de eldste bevarte bolighus av trøndertypen, såkalte treromsstuer. Fra midten av 1800-tallet dukker midtkammerbygningen opp fra sør og trønderlåna fra nord. Skikken med vinter- og sommerstue holdt seg til etter siste krig. Typiske byhus og villamodeller ble etter hvert også satt opp som bolighus på gardar.

Figur 11. Støen i Tynset. Østerdalsstue med inngangsparti i dragestil.
Foto: Per Hvamstad.

Gard/Eiendom	Gnr/Bnr	Underkategori	Grend	Vernekat.
Hokstad nordstu	0437-006-011	Hovedbygning	Tylldalen	2
Rettrøa	0437-006-036	Hovedbygning	Tylldalen	2
Graven s	0437-017-019	Hovedbygning	Tylldalen	2
Kjerkemoen	0437-020-023	Hovedbygning	Tylldalen	2
Kverntrøa	0437-023-001	Hovedbygning	Tylldalen	2
Sandvoll, østre	0437-039-006	Hovedbygning	Tynset sentrum	2
Holemoen	0437-039-008	Hovedbygning	Tynset sentrum	2
Telneset	0437-060-001	østerdalsstue	Telneset	2
Nereng	0437-070-013	østerdalsstue	Bygda mm	2
Lerjordet	0437-071-064	Kaffekvern-hus	Bygda mm	2
Østby Jonstuen	0437-071-082	Hovedbygning	Bygda mm	2
Østby Jonstuen	0437-071-082	østerdalsstue	Bygda mm	2

Neby Østre Tangen	0437-075-	Bolig	Neby	2
Mælan	0437-078-001	østerdalsstue	Smågardan	2
Brændvangen	0437-094-008	sommerstue	Tunndalen	2
Veslemoen	0437-098-020	Kaffekvern-hus	Lonåsen mm	2
Nytrøhaugen	0437-106-001	Kaffekvern-hus	Lonåsen mm	2
Stuesjøen n	0437-106-014	bolighus	Lonåsen mm	2
Savalberget	0437-109-003	Kaffekvern-hus	Fåset	2
Savalberget	0437-109-003	østerdalsstue	Fåset	2
Dalen	0437-120-009	Kaffekvern-hus	Fåset	2
Dalsmoen	0437-121-001	Hovedbygning.	Fåset	2
Nordmoen	0437-124-015	østerdalsstue	Fåset	2
Lian	0437-125-001	Hovedbygning	Fåset	2
Røstvangen	0437-137-001	stue	Kvikne	2
Støen	0437-154-002	Hovedbygning	Kvikne	2
Skogstad	0437-166-011	Hovedbygning	Kvikne	2
Brandegga	0437-167-003	stue	Kvikne	2
Graneng	0437-170-075	eldhus	Kvikne	2
Veen s	0437-171-004	Bolighus	Kvikne	2
Moen Kvikne	0437-172-001	borrstuggu	Kvikne	2
Moen Kvikne	0437-172-001	Hovedbygning	Kvikne	2
Langsletta	0437-173-003	Hovedbygning	Kvikne	2
Vidin	0437-176-004	Hovedbygning	Kvikne	2
Storeng n	0437-177-007	Hovedbygning	Kvikne	2
Nordihaugen	0438-001-005	østerdalsstue	Strømmen	2
Storstrøm	0438-002-019	østerdalsstue ombygd	Strømmen..	2
Berget s	0438-004-035	østerdalsstue forlenget	Brannvålen	2
Paureng	0438-004-072	Hovedbygning	Brannvålen	2
Persheim	0438-007-022	stue	Steigen..	2

Thorsheim	0438-007-041	Hovedbygning	Steia	2
Nygård	0438-007-737	Bolighus	Steigen	2
Randmæl	0438-010-050	Hovedbygning	Steia	2
Nordstumo	0438-011-053	bolig	Nesteby	2
Kveberg Trøa	0438-012-007	østerdalsstue	Kveberg	2
Kveberg Bortistua	0438-012-010	østerdalsstue	Kveberg	2
Kveberg Bortistua	0438-012-010	Hovedbygning	Kveberg	2
Rønningen	0438-012-053	bolighus	Kveberg	2
Rønningen	0438-012-053	Hovedbygning	Kveberg	2
Landfastøyen	0438-012-054	østerdalsstue	Strand/Bellingmo	2
Øyen	0438-012-055	østerdalsstue	Strand/Bellingmo	2
Kvebergstua	0438-012-064	Hovedbygning	Kveberg	2
Langodden	0438-012-070	østerdalsstue	Strand/Bellingmo	2
Støen	0437-057-005	østerdalsstue	Bygda mm	2
Gardset	0437-063-037	kårbolig	Telneset	2
Motrøen østre	0437-076-001	Hovedbygning	Neby	2
Storeggen	0437-080-001	Hovedbygning	Smågarden	2
Storeggen	0437-080-001	østerdalsstue	Smågarden	2
Vesleggen	0437-082-001	Hovedbygning	Smågarden	2
Tunheim	0437-087-001	Hovedbygning	Bygda mm	2
Berget	0437-089-001	østerdalsstue	Tunndalen	2
Berget	0437-089-001	østerdalsstue	Tunndalen	2
Nordstuen	0437-091-095	Kaffekvern-hus	Bygda mm	2
Nygardshaug	0437-091-103	østerdalsstue	Bygda mm	2
Didrikshaug	0437-167-048	Hovedbygning	Kvikne	2
Sverja	0437-167-057	Hovedbygning	Kvikne	2
Brattbost s	0437-168-001	Hovedbygning	Kvikne	2
Veen ø	0437-171-006	stue	Kvikne	2
Frengstad s	0437-173-001	Hovedbygning	Kvikne	2

Frengstadhaugen	0437-173-002	Hovedbygning	Kvikne	2
Frengstadhaugen	0437-173-002	Kårbolig	Kvikne	2
Storeng s	0437-177-001	Hovedbygning	Kvikne	2

Driftsbygninger

Utviklinga av driftsbygningene gikk fra mange små hus til en større bygning. Den moderne «enhetslåven» hadde alle funksjoner under ett tak og ble konstruert på mange forskjellige måter. I begge kommuner finnes det mange store steinfjøs. Trondheimsfeltet ga god skifrig murstein. På Kvikne ble det bygd fjøs i granitt og andre typer stein. At det var bra tilgang på tømmer viser seg også i mange store og små driftsbygninger. Hesten hadde en egen posisjon i gardsdrifta med eget hus og løe for å være sikret det beste høyet. Noen driftsbygninger og fjøs som ble bygd på midten av 1800-tallet er fremdeles i bruk, men et stort antall gamle driftsbygninger inngår ikke lenger i drifta. Disse utgjør en utfordring, men også en ressurs. Ingen enkeltstående driftsbygning er så langt fredet.

Gard/Eiendom	Bygningsnr.	Kommune, Gnr/bnr	Underkat	Grend	Vernekat.
Kverntrøa	155028203	0437-023-001	Steinfjøs låve	Tyllidalen	2
Røsten	155012005	0437-030-001	steinfjøs låve	Kjæreng	2
Holemoen	154962042	0437-039-008	låve steinfjøs	Tynset sentrum	2
Godtland	154978852	0437-055-001	låve steinfjøs	Bygda mm	2
Neby Østre Tangen	154951970	0437-075-	steinfjøs låve	Neby	2
Mælan	154973583	0437-078-001	steinfjøs m låve	Smågardan	2
Utbyhaugen	154968806	0437-091-096	Låve	Bygda mm	2
Utbyhaugen	154967362	0437-091-096	Uthus	Bygda mm	2
Brændvangen	155018275	0437-094-008	steinfjøs m låve	Tunndalen	2
Myrvangen	155020113	0437-098-036	Steinfjøs	Lonåsen mm	2
Sageng	154982396	0437-124-039	steinfjøs m låve	Fåset	2

Lian	155015586	0437-125-001	steinfjøs m låve	Fåset	2
Røstvangen	155046309	0437-137-001	Steinfjøs	Kvikne	2
Grøtli	155003057	0437-157-001	Stall/låve	Kvikne	2
Grøtli	155003073	0437-157-001	Steinfjøs	Kvikne	2
Langsletta	154992405	0437-173-003	låve / steinfjøs	Kvikne	2
Storeng n	155063335	0437-177-007	låve / fjøs stein	Kvikne	2
Sletta	154989927	0437-184-001	låve / fjøs stein	Kvikne	2
Strømsøyen Ol-Lars	155151536	0438-001-006	låve m fjøs	Strømmen	2
Strømmen Nordigarden	155152508	0438-002-012	Låve	Strømmen..	2
Strømmen Nordigarden	155152516	0438-002-012	Låve	Strømmen..	2
Lykkja Brandvoll	155148845	0438-004-063	Sommerfjøs	Brannvålen	2
Kåsa	155149493	0438-006-001	Sommerfjøs	Steigen	2
Nesteby store	155141247	0438-011-008	Låve	Sjulhus/Nesteby	2
Nygard	155109564	0438-012-024	låve m fjøs	Strand/Bellingmo	2
Urstrømmen	155110252	0438-013-005	låve m fjøs stall	Barkald	2
Øya Hagerupsøyen	155127317	0438-025-001	Fjøs	Plassen	2
Engen	155022930	0437-018-001	Steinfjøs	Tyllidalen	2
Kjæreng store	154970479	0437-032-001	Låve	Kjæreng	2
Arnemo	154963480	0437-041-001	Låve	Tynset sentrum	2
Mågeng	154954457	0437-046-001	Låve	Tynset sentrum	2

Storeng	155063335	0437-050-001	låve fjøs	Bygda mm	2
Rusten vestre	154951555	0437-051-001	låve steinfjøs	Bygda mm	2
Åen Jordegga	154979859	0437-070-001	låve fjøs	Bygda mm	2
Tveråvangen	155018097	0437-095-001	Kornlåve	Tunndalen	2
Søgard	155011483	0437-124-005	Steinfjøs	Fåset	2
Strømseng v	155012935	0437-124-054	Låve	Fåset	2
Mosvoll	154992480	0437-172-003	Låve	Kvikne	2
Børliå lille	154994114	0437-181-001	låve / fjøs stein	Kvikne	2
Strømsløyken	155153164	0438-003-001	steinfjøs m låve	Strømmen	2
Jonsmoen	155153962	0438-004-004	fjøs m låve	Strømmen	2
Berget, n	155148233	0438-004-313	låve fjøs	Strømmen	2
Steimoen	155138963	0438-007-013	låve m fjøs	Steigen	2
Jordamoen	155137770 155137754	0438-007-027	Låve	Steigen	2
Sørhusaugen	155147016	0438-010-008	Låve	Sjulhus	2
Kveberg Jordet	155105968	0438-012-002	låve m fjøs	Kveberg	2
Aursjøbekken	155109769	0438-013-006	Låve	Barkald	2
Eiemoen	155103639	0438-016-012	Låve	Vestate..	2
Blæsterdalen	155103760	0438-017-001	Låve	Vestate..	2
Klokkarhaugen	155103329	0438-018-010	Låve	Vestate..	2
Engetrøen	155124571	0438-026-003	Låve	Plassen	2
Gjeltan	155123397	0438-028-024	steinfjøs m låve	Plassen	2

Andre hus på garden

I tilknytning til garden var det mange hus med spesielle funksjoner, slik som eldhus, badstu, smie, sommerfjøs, stabbur og loft, utkjellere, løer og låver, vognskjul og andre uthus. Stabbur og loft er to hus med viktige funksjoner, som ofte sto sammen. Stabbur er en godt bevart hustype, det er langt færre bevarte loft. Eldhuset, en viktig kvinnearbeidsplass, hadde flere viktige funksjoner samlet i ett hus.

Gard/Eiendom	Bygningsnr.	Kommunenr Gnr/bnr	Underkategori	Grend	Vernekat.
Moen nordre	155028378	0437-019-002	Stabbur	Tyllidalen	2
Sandvoll, østre	154961976 154961984	0437-039-006	stabbur 2 stk	Tynset sentrum	2
Storeng	154966900	0437-050-001	Steinbu	Bygda mm	2
Bangen	154966471	0437-050-006	Eldhus	Bygda mm	2
Rusten vestre		0437-051-001	Steinkjeller	Bygda mm	2
Godtland	154978909	0437-055-001	Barfrøloft	Bygda mm	2
Nereng	154978321	0437-070-013	Barfrøloft	Bygda mm	2
Neby Nylænd nedre	154953396	0437-075-039	Do	Neby	2
Neby Nylænd nedre	154953388	0437-075-039	Loft 2 stk	Neby	2
Neby Nylænd nedre	154953361	0437-075-039	Stabbur	Neby	2
Motrøen østre	154969934	0437-076-001	Smie	Neby	2
Nordmoen	155015861	0437-124-015	Loft	Fåset	2
Nordmoen	155015845	0437-124-015	stabbur 2 stk	Fåset	2
Taksgarden	154986820	0437-164-001	Stabbur	Kvikne	2
Didrikshaug	154988114	0437-167-048	Smie	Kvikne	2
Storli	154990046	0437-187-001	Vedskjul	Kvikne	2
Skrea Brandvoll	155148810	0438-004-070	Eldhus	Brannvålen	2
Randmæl	155146834	0438-010-050	Eldhus	Steigen	2

Kveberg Trøa	155105887	0438-012-007	Vedskjul	Kveberg	2
Kveberg Norsa	155106247	0438-012-018	Eldhus	Kveberg	2
Stamoen	155105402	0438-012-058	eldhus snekkersal	Kveberg	2
Dølplassen	ved 155119322	0438-028-025	Jordkjeller	Egnund	2
Nordihaugen Strømmen	155151692	0437-001-005	stabbur 2 stk	Strømmen	2
Hokstad	155024933	0437-006-007	Loft	Tyllidalen	2
Tveråvangen	155055936	0437-095-001	Eldhus	Tunndalen	2
Strømshoved	155061588	0437-128-003	Do	Fåset	2
Strømshoved	155009918 24357457	0437-128-003	Stabbur	Fåset	2
Bubakken	154997512 154997520	0437-141-001	stabbur 2	Kvikne	2
Bjørgan	155063025	0437-169-001	Stabbur	Kvikne	2
Jonsmoen	ikke nr.	0438-004-004	Brønn	Strømmen..	2
Borsa Brandvoll	155148462	0438-004-004	Loft	Brannvålen	2
Bergebakken synner	155149450	0438-004-076	Snekkerstue	Brannvålen	2
Steifetten	155138122	0438-007-026	Eldhus,skåle mm	Steigen	2
Sørhusaugen	155146974	0438-010-008	Smie	Sjulhus	2
Øymoen	155163283	0438-012-005	Loft	Strand/Bellingmo	2
Kveberg Norsa	155106255	0438-012-018	stabbur / loft	Kveberg	2
Aursjøbekken	155109807	0438-013-006	Eldhus	Barkald	2
Blæsterdalen	155103760	0438-017-001	Smie	Vestate..	2
Bjørnplass	155126957	0438-025-014	Eldhus	Plassen	2

Løer / låver

Det gjaldt å skaffe så mye fôr, dvs høy, som mulig. Gode slåtteenger i tillegg til innmarka var ettertraktet. Slik var det både i bygda og i setertraktene. Slåtteenger kunne ligge enkeltvis, eller samlet i større områder med mange brukere, slik som på Tunnenga i Tynset og Vestate i Alvdal. På Kvikne er det slåtteeng i utkanten av innmarka, fra Grøtli og nordover til Bjørgan, og langs Orkla nord for Storeng. På slåtteenga ble det satt opp løer som etter hvert ble påbygd i alle retninger og endte opp som store låver med kjørebru og utbygg for hesten, enkelte buer fantes også. Se Kulturlandskap s.24.

*Figur 12. Steinfjøs på Grøtli, Kvikne.
Foto: Per Hvamstad.*

5.4.3 Seterbruk

Seterdrifta og utmarksbeitet har vært en naturlig, men vesentlig forutsetning for et omfattende jordbruk med vekt på mjølkeproduksjon. En overflatisk opptelling viser at de to kommunene i 2016 har anslagsvis 700 setrer fordelt på ca. 470 i Tynset (Kvikne ca. 45) og ca. 230 i Alvdal. Tilstand og bruksform varierer mye. I 2015 mottok 70 bønder/garder setertilskudd. 18 av disse hadde seter i andre kommuner. Antall setrer, i en eller annen forfatning, er interessant for å beregne antall hus. Med ca. 700 setrer, vil et rimelig anslag være at det dreier seg om ca. 2000 hus. Tilstanden varierer fra tradisjonelle setrer i drift til setrer totalt ombygd til fritidsformål. Det er også en del forfalte setre som det bare er rester igjen av. Alle har stor betydning for kulturlandskapet og bygningsarven. Det er behov for en mer omfattende kartlegging av seterbebyggelsen i de to kommunene.

Figur 13. Nausterdalen setergrend ved Savalen i Alvdal.
Foto: Per Hvamstad.

Seterlandskapet

Noen setrer ligger i skoglandskap, men de fleste ligger ovafor skoggrensa og videre opp mot høgfjellet. Det er et generelt problem at seterlandskapet vokser igjen. Noen setrer ligger enkeltvis, men mer eller mindre åpne setergrendene dominerer og er godt synlige i landskapet. I det følgende har vi trukket fram eksempler på viktige kulturlandskap. Setrer i drift, fra tradisjonell drift med mjølkeproduksjon til fôrhøsting og beiting er en forutsetning for å opprettholde kulturlandskapet, men det er også viktig at setrer som brukes til fritidsformål blir innpasset i kulturlandskapet. Alvdal og Tynset har ingen setergrender med blant utvalgte nasjonale kulturlandskap, og heller ingen setrer som er fredet eller på annen måte sikret.

Område	Grend	Tema	Kommune	Vernekat.
Midtsetra-Volsetra Tangen-Langsetra	Plassen	Seterlandskap	Alvdal	2
Lomsjødalen	Strømmen	Seterlandskap	Alvdal	2
Nausterdalen	Strømmen	Seterlandskap	Alvdal	2
Flatsetra	Plassen	Seterlandskap	Alvdal	2
Slette	Plassen	Seterlandskap	Alvdal	2
Urdskarsetran	Kveberg	Seterlandskap	Alvdal	2

Tynsetåsan	Bygda	Seterlandskap	Tynset	2
Langsetra	Tyllidalen	Seterlandskap	Tynset	2
Hogstadvangen, Bellingsetra	Tyllidalen	Seterlandskap	Tynset	2
Nysetra / Sivildalen	Fåset	Seterlandskap	Tynset	2
Moanlangsetra	Tunndalen	Seterlandskap	Tynset	2
Småsetran	Kvikne	Seterlandskap	Tynset	2
Bete	Brydalen	Seterlandskap	Tynset	2
Magnildalen	Lonåsen	Slåtteng	Tynset	2
Ydalføret	Kvikne	Slåtteng	Tynset	2
Tunndalen (innafor Moen)	Kvikne	Slåtteng	Tynset	2

Enkeltsetre

I begge kommuner er det mange og innholdsrike setrer. Setrer i drift er i ei klasse for seg, særlig de med mjølkeproduksjon, men også setrer som brukes til fórproduksjon og beiting. Kombinasjonen bruk og vern blir ekstra viktig i denne sammenheng. Med utgangspunkt i tilgjengelig materiale er det gjort en foreløpig gruppering av setrene i de tre ulike kategoriene. Alvdal og Tynset har ingen fredet seter. Setra som tilhørte Nordre Husan (Husantunet) ble ikke inkludert i fredningsvedtaket. Husantunet bør ha ei seter for å stå fram som en representativ gard for Alvdal i perioden 1650-1850.

Setergrend –Alvdal	Setervang	Gard	Gnr/Bnr	vernekat.
Midtsætra	Brekkvangen		0438-023-060	2
Midtsætra	Gjermundshaug-vangen		0438-023-015	2
Midtsetra	Kloppbekkmo-vangen		0438-024-005	2
Midtsetra	Ekebergvangen		0438-025-005	2
Jotsætran	Sandlivangen		0438-025-020	2
Jotsætran	Undereggvangen		0438-023-037	2
Tangsætrene	Måntrøvangen		0438-023-041	2
Tangsætrene	Valråmovangen		0438-023-035	2
Langsætra	Rønningsvangen		0438-020-055	2
Langsætra	Sveivangen		0438-016-022	2

Langsætra	Sandeggvangen		0438-020-028	2
Gammelsætra	Trøvangen		0438-020-046	2
Åsvangen	Nymovangen		0438-023-057	2
Nysætra	Siravangen		0438-023-040	2
Volsetra	Velttrøvangen		0438-018-001	2
Volsætra	Utgardsvangen		0438-018-030	2
Haustsætra	Dølhaugvangen		0438-020-039	2
Haustsætra	Asbjørnstad		0438-010-061	2
Langåssætrene	Dølplassvangen		0438-028-035	2
Ø.Kolve, i drift	Eggvangen		0438-018-003	2
Kjæmsjø-sætrene	Blæsterdals-vangen		0438-017-001	2
Kjæmsjø-sætrene	Skardvangen		0438-010-001	2
Brøttvangen	Tronskrokvangen			2
Brøttvangen	Brekkgvangen		0438-002-139	2
Tronsvangen	Nygardsvangen		0438-004-143	2
Tronsvangen	Husemovangen		0438-005-001	2
Nysætra	Bakkvangen		0438-011-002	2
Sjulhusvangen/ Randmæls-vangen	Sørhustrøvangen		0438-011-011	2
Kvebergsvangan	Klokkarrønnings-vangen		0438-012-001	2
Kvebergsvangan	Trøvangen		0438-012-163	2
Sølnsætra	Lorentshaugvangen		0438-020-079	2
Sølnsætra	Håkkåsbakk-vangen		0438-028-014	2
Slette	Syverplassvangen		0438-023-022	2
Blæsterslettet	Blæsterslettet		0438-017-001	2
Follandsvangene	Nordistulivangen		0438-016-020	2
Veslesølnsetra	Veslesølnsetra		0438-045-001	2
Flatsætran	Flatsetra øvre		0438-018-005	2
Bresjøsætra	Breisjøsæteren nordre		0438-007-067	2
Holmsjøen	Rønningsvangen		0438-012-119	2

Aumdalen	Klokkarrønningsvngen		0438-012-001	2
Aumdalen	Norsvngen		0438-012-026	2
Aumdalen	Stamovngen		0438-012-232	2
Dølbekken	Klokkarrønningsvngen		0438-012-001	2
Dølbekken	Trøvngen		0438-012-162	2
Kvislådalen	Jordavngen		0438-012-003	2
Urskaret	Gammelstuvngen		0438-012-032	2
Urskaret	Nyeggvngen		0438-012-048	2
Gammelsetra	Gammelsetra		0438-010-013	2
Urlikjølen	Oddvngen		0438-012-069	2
Tegningdalen	Hardnesvngen		0438-037-001	2
Aursjøbekksetra	Aursjøbekksetra		0438-013-006	2
Steilangsetra		Steien n	0438-007-054	2
Djupdalen	Ytre D	Sjulhus lille	0438-010-017	2
Ormolet		Sjulhus n	0438-010-008	2
Einunnvngen	Egnundseteren		0438-031-012	2
Hamndalssetra	seter	Nerli	0438-004-121	2
Klettvngen		Jonsmoen n	0438-004-001	2
Nausterdalen		Bergerønningen	0438-004-011	2
Lomsjødalen	Strømbakken		0438-009-093	2
Lomsjødalen		Jonsmoen s	0438-004-004	2
Lomsjødalen		Follsund	0438-005-004	2
Savalen	Finktrøvngen		0438-001-004	2
Garvikåsen	Sivilhaugen n		0438-004-031	2
Garvikåsen	Strømshougen	Hauen s	0438-001-008	2
Setergrend- Tynset	Setervang	Gard	Gnr/Bnr	Vernekat.
Aumdalen	Nørder Mosvngen		0437-004-093	2
Søndre Rivelia	Nørder Retvngen		0437-005-001	2
Søndre Rivelia	Trøvngen		0437-005-002	2

Gammelsetra	Vollvangen		0437-015-001	2
Aumdalen	Engevangen		0437-018-001	2
Aumdalen	Klokkarstuvangen		0437-018-036	2
Småvangen	Småvangen		0437-019-003	
Storvollia	Nordstu Olsbergvangen		0437-020-001	2
Kalvsvangen	Olsberg, nordstu		0437-020-001	2
Kalvsvangen	Olsberg, oppstu		0437-020-017	2
Langsetra	Søstu Hogstadvangen		0437-021-010	2
Langsetra	Nygardsengvangen		0437-021-053	2
Langsetra	Nytrøvangen		0437-021-065	2
Tronsvangen	Østvangen		0437-030-003	2
Barmovangen	Barmovangen		0437-034-005	2
Hemstadvangen	Hansmovangen		0437-035-001	2
Hemstadvangen	Trømoen Sandtrøv		0437-037-001	2
Aumlivangan	Hugudalsvangen		0437-039-007	2
Aumlivangan	Ånebu	Arnemo	0437-041-006	2
Hemstadvangen	Holmensvangen		0437-044-003	2
Gammeldalen	Gammelvangen		0437-044-041	2
Gammeldalen	Nyheimen		0437-044-107	2
Lauvåsen		Storeng	0437-050-001	2
Gammeldalen	Tolgerøstvangen		0437-050-002	2
Månvangen	Ofteneset		0437-059-001	2
Lauvåsen		Bangen	0437-059-006	2
Gammeldalen	Telnsvangen		0437-060-001	2
Gammeldalen		Aaen n	0437-070-011	2
Brydalslia	Nerengvangen		0437-070-013	2
Gammeldalen			0437-071-082	2
Gammeldalen		Bristen Oftenv	0437-071-095	2
Rundvangen	Rundvangen		0437-072-012	2
Skarvangen	Bruskaret		0437-072-027	2

Lonsjølia		Utgården ø	0437-072-031	2
Volsvangene		Motrøen v	0437-076-012	2
Moanlangsetra	Lilleeggvangen	Smedeggen	0437-082-001	2
Fløttvangen	Fløttvangen	Fløtten	0437-091-001	2
Oddbrøttet	Bråtvangen		0437-091-036	2
Nyvangen		Jordet ø	0437-091-058	2
Nyvangen		Haugen	0437-091-096	2
Gjerkroken		Nygårdshaug	0437-091-103	2
Lonsjølia	Lonsjølivangen		0437-091-202	2
Moanlangsetra	Hansælvangen	Hansæl ø	0437-092-001	2
Hølvangen	Hulvangen		0437-098-003	2
Langrøstmoen	Langrøstmoen	Lonåsmoen ø	0437-098-014	2
Lonsjølia	Veslevangen		0437-098-085	2
Myrvangsetra	Myrvangsetra		0437-098-107	2
Gløtlia	Enget		0437-106-007	2
Åsvangen	seter		0437-106-011	2
Nysetra		Dalsmoen	0437-121-001	2
Storvangen	Storvangen		0437-124-011	2
Storvangen		Øyen	0437-124-034	2
Rødalen	Søgardsvangen		0437-124-045	2
Sandviksetra	Strømsengvangen	Strømseng	0437-127-001	2
Sottdalen	Kaldbækkvangen		0437-140-001	2
Sottdalen	Sandvoldvangen		0437-140-002	2
Finhaugan			0437-140-014	2
Moen	Dalstrøvangen	Dalstrøen	0437-144-002	2
Grøtli	Markaplassen		0437-157-007	2
Plass-setran		Simenstuen	0437-167-045	2
Åsan	Åsan	Frengstad m	0437-173-002	2
Nåvsetran	Sletten		0437-184-003	2
Stortlisetra	Stortlisetra	Botner m	0437-188-004	2

Litt om de enkelte husa

I Alvdal og Tynset er det mange innholdsrike komplette seteranlegg. Men det finns også mange enkelthus som kan fortelle interessante historier og er viktige ledd i utviklinga av byggeskikken. Det gjelder alle typer hus på setra. Noen seterstuer viser utviklinga fra ljørseter og fram til dagens løsning. Mange gamle hus fra bygda fikk ny funksjon på setra, også gamle østerdalsstuer. På enkelte hus kan en finne årstall som går tilbake til 1600-tallet. Ei interessant gruppe er de mange løene. Løene viser for det første hvor viktig førsanking var, men forteller også andre historier. Noen er fulle av inskripsjoner om vær og vind, andre har mer personlige betraktninger. I noen løer finnes også utskårne figurer.

Setervang	Setergrend	Gard	Gnr/Bnr	Hus / objekt	Vernekat.
Fløttvangen	Fløttvangen	Fløtten	0437-091-001	avkjølings-hus	2
Bråtvangen	Oddbrøttet		0437-091-036	seterstue	2
	Øvre Nyvangen	Nordre Jordet	0437-077-007	fjøs	2
	Øvre Nyvangen	Nordre Jordet	0437-077-007	løe 2 stk.	2
Blæsterdalsvangen	Kjæmsjøsetrene		0438-017-001	utkjeller	2
Nymovangen	Åsvangen		0438-023-057	seterstue	2
Nymovangen	Åsvangen		0438-023-057	fjøs	2
Samuelshaugvangen	Gammelsætra		0438-023-027	grishus	2
Samuelshaugvangen	Gammelsætra		0438-023-027	seterstue	2
Morudvangen	Langsætra		0438-018-017	seterstue	2
Morudvangen	Langsetra		0438-018-072	fjøs	2
Måntrøvangen	Tangsætrene		0438-023-041	fjøs	2
	Liveslesetra	Løkken	0438-125-002	Løe	2
	Liveslesetra	Rognli	0438-125-005	Løe	2
	Nedre Skaret	Hansælen s	0437-091-106	seterstue	2
	Gammelvangen	Gammel-utstumo	0437-071-016	avkjølingshus	2
Bjørnsmovangen	Aumlivangen		0437-043-001	løe	2
	Øvre Dølvad	Hylplads	0437-167-026	steinfjøs	2
	Øvre Dølvad	Hylplads	0437-167-026	løe	2
Hortvangen	Haugsetra		0437-018-152	nastu	2
Lundvangen	N Haugsetra		0437-013-009	seterstue	2

Gammelsetra		Nyheim	0437-020-017	seterstue	2
Søstuvangen	Gammelsetra		0437-013-013	mastu	2
Stuguvangen	Småvangene		0437-019-003	seterstue	2
Nygårdseng-vangen	Langsetra		0437-021-053	fjøs	2
Nytrøvangen	Langsetra		0437-021-065	seterstue	2
Utistuvangen	Øvebyvangene		0437-018-099	seterstue	2
Hortvangen	Nordre Rivelia		0437-009-013	kokhus	2
Søndre Retvangen	Søndre Rivelia		0437-005-001	seterstue	2
Søgårdsvangen	Midtsetra		0437-004-042	seterstue	2
Midtskogbru-vangen	Midtsetra		0437-004-054	løe	2
Negårds-vangen	Søgårdsnysetra		0437-004-009	seterstue	2
Gubbvangen	Østlia		0437-025-004	løe	2
Kvannskard-vangen	Kvannskard-vangen		0437-070-001	fjøs	2
Vetlengvangen	Midtsætra		0438-023-036	seterstue	2
Monshaugvangen	Midtsætra		0438-023-014	stall	2
Ligardsvangen			0438-023-171	seterstue	2
Plassgårdsvangen	Mistsetra		0438-024-010	løe	2
Grimsgårdsvangen	Jotsætran		0438-025-009	stall	2
Måntrøvangen	Tangsætrene		0438-023-041	fjøs	2
Lilleeggvangen	Tangsætrene		0438-023-033	fjøs	2
Nybakkvangen	Gammelsætra		0438-023-044	seterstue	2
Engevangen	Volenget		0438-023-010	stall	2
Livangen	Volenget		0438-023-016	løe (2)	2
Eggvangen	Ø.Kolve		0438-018-003	seterstue	2
Blæsterdalsvangen	Kjæmsjø-sætrene		0438-017-001	utkjeller	2
Steifettvangen	Tronsvangen		0438-007-126	seterstue	2
Randmælvangen	Nysætra		0438-010-007	seterstue	2
Rønningsvangen	Holmsjøen		0438-012-119	steinfjøs	2
Nyeggvangen	Urskaret		0438-012-048	fjøs (2)	2
Nedre Kvislåvangen	Kvislådalen		0438-012-117	steinfjøs	2

Rønnings-vangen	Urlikjølen		0438-012-205	løe	2
	Ormbolet	Sjulhus	0438-010-008	vårseter	2
Bergevangen	Hamndalssetra		0438-004-305	løe	2
Sæter	Hamndalssetra	Kåsa	0438-005-005	løe	2
Bergevangen m/s	Hamndalssetra	Berget	0438-004-035	løe	2
Sandvold-vangen	Sottdalen		0437-140-002	seterstue	2
Kaldbækk-vangen	Sottdalen		0437-140-001	låve	2
Dalstrø-vangen	Kvikneskogen	Dalstrøen	0437-144-002	seterstue	2

5.4.4. Skog og utmarksnæring

Skogen og utmarka har hatt stor betydning som en viktig del av gardsdrifta. Utmarksnæringer, slik som tømmerhogst og fløting, jernproduksjon, kull- og tjærebrenning, jakt og fiske, kunne gi viktig tilleggsinntekt. Omfattende virksomhet i utmarka har satt mange spor, men sporene er ikke like lette å finne. Det er gjort en betydelig innsats lokalt med registrering av kulturminner i utmark. Halldor Nyeggen og Erling Flaten registrerte i perioden 1994 – 2002 hele 4200 kulturminner i Alvdal, deriblant 38 tjæremiler, 2160 kullbotner, 1020 koietufter i tillegg til de automatisk fredede kulturminnene.

I Tynset har SNO bidratt, og kommunen har initiert lokale registreringer av et stort antall kulturminner i utmarka.

I Alvdal kan kullbotner studeres i kulturstiene i Baugsberget og ved Langodden. Tilsvarende områder finnes i Tyldalen, ved Skremyra og Hokstadvangen, dessuten langs kølveien nordover bygda.

Kommune	Objekt	Bygningsnr.	Kategori	Vernekat.
Alvdal	Tjurumyr	122104	Tjæremile i myr	2
Alvdal	Tronshaugen/Tronsmoen		Tjæremile	2
Tynset	Utbyhaugen		Tjæremile	2
Tynset	Tverråfetta		Tjæremile	2

Tynset	Fløtten		Tjæremile	2
Tynset	Teldammen	1551046236 1551046244	Tømmerfløting	2
Tynset	Savalen (Fåsetnausta)	155154683 155154691 155154705 155154713 155154721 155154748 155154756 155154764 155154772 155154780 155154799 155162546	Naust	2
Alvdal	Sølendalen		Skogsbu m stall	2
Alvdal	Aumdalen		Skogsbu m stall	2
Alvdal	Sagbekken		Lemkoie	2
Alvdal	Breisjøene		Naust	2
Alvdal	Savalen, Naustermoen	155154772 155154780 155154764 155154799 155154756 155154748 155154721 155154713 155154705 155154691 155154683	Naust	2
Alvdal	Savalen, Sandvika	155154926 155154918 155154896 155154888 155154861 155154853 25408608 155154845 155154829 155154837 155154810 155154802	Naust	2
Alvdal	Lomsjøen	155118180 155118172 13168334 155118164 300030019 155118156 155118148 155118121	Naust	2
Alvdal	Haustsjøen	155116099 155116080 155116072 155116064 25407954 155116145 155116137 155116129 155116110 155116102 155116056 155116021 155116013 155116005 155115998 155115971 25407962 25407970	Naust	2
Alvdal	Breisjøene		Buer	2

5.4.5. Bergverk og gruvedrift

Gruvedrifta har vært omfattende, fra begynnelsen på Kvikne i 1632 til nedleggelsen av Røstvangen i 1920. Taubanen Folldal-Alvdal stoppet i 1969 og med den ble frakten av malm til Rørosbanen avsluttet.

Mellom Baugsberget og Tron i sørøst til Røstvangen og på Kvikne i nordvest er det mange kulturminner knyttet til gruvedrifta. Det er mange gruver med gruveganger, stoll, hvor en kan gå litt innover. Men de fleste sjaktene er fulle med vatn, og rundt gruvegangene ligger store tipper av gråberg og grus / sand. I tillegg står det igjen grunnmurer etter hus og anlegg, noen få hus og tekniske innretninger og spor etter transport; veg- og taubanetraseer. Malmen skulle smeltes, det ble anlagt smeltehytter langs Orkla fra Yset til Innset, samt Lovise Hytte ved Sølva, og Strøms Hytte ved Sivilla i Alvdal. Store slagghauger, spor etter ulike stadier i smelteprosess, rester av smelteovner og bebyggelse, viser stor aktivitet. Gruvetida innebar også en kontinuerlig leiteprosess fra starten og til dags dato. Skjerpinga har etterlatt seg et sant utall med hull i berg og dal. Lite bebyggelse er bevart, men rundt i bygda finns noen hus som tidligere har stått ved gruver og smeltehytter.

Figur 14. Kvikne kopperverk. Foto: Per Hvamstad.

Lokalitet	Bygningsnr.	Gnr/bnr	Objekt	Grend	Vernekat.
Gruva ,Kvikne koppperverk			Kvikne koppperverk	Kvikne	1
Vangsgruva			Vangsgruva	Kvikne	2
Strømsåsen / Sivilvangen			Sivilvang gruva	Fåset	2
Kletten, Gruvkletten			Faadalske kobberverk	Fåset	2
Fåsetbru		0437-124-008	Stabbur / provianthus	Fåset	2
Baugberget			Gruve	Plassen	2
Røstvangen Vinkelen			Oppredning boliger	Kvikne	2
Røstvangen Stubsjøen			Gruve / adm	Kvikne	2
St Knuts gruve Tron			Gruve	Steigen	2
St Thomas gruve Tron			Gruve m. heistårn	Steigen	2
Lovise Hytte			Smelthytte tomt	Plassen	2
Hagerupsøya Øya	155127287	0438-025-001	Rødbygningen / kontorbygn	Plassen	2
Hagerupsøya Øya	155127295	0438-025-001	Stabbur	Plassen	2
Hamndalsgruva			Gruve	Lonåsen	2
Finnhauggruva			Gruve	Lonåsen	2
Søldalen v brua			Gruve	Plassen	2
Grøtdalen Tyllidalen			Gruve	Tyllidalen	2
Fåsten			Gruve / koboltmalm	Fåset	2
Røstvangen - Røsten			taubanetrase	Fåset	2
Renslia-Alvdal			taubanetrase	Plassen	2
Strøms hytte			Smelthytte tomt	Strømmen	2

5.4.6. Steinbrudd

Trondheimsfeltet ga både viktig malm og drivverdige steinarter. Kleber var den fremste, men også skifer ble mye brukt, og dessuten kalk. Bredemte sjøer hadde sørget for store grusforekomster. Klebersteinsbruddet på Kvikneskogen med drift fra 500 f. Kr. er automatisk fredet. Det er også bruddet i Kaltberget/Grøtlia på Kvikne, som er mindre kjent. Der finnes det spor etter små gryteemner i bergveggen som antakelig er forhistoriske. Et tydelig riss i fjellveggen av en draktkledd mann tyder på at bruddet også har vært kjent på 1600-tallet. Viktige brudd i nyere tid er Steivanglia i Alvdal og Strømsåsen i Tynset. Nyere tids produkter var peiser og takker. På Kvikne er det tradisjon med produksjon av små gryter til husbruk. Kalk var også et ettertraktet produkt. I Plasslia i Alvdal ligger en kalkovn, og kalkgruve lenger innpå åsen.

Lokalitet	Gnr/Bnr	Kategori	Grend	Vernekat.
Strømsåsen, Bua		Klebersteinsbrudd	Auma	2
Plasslia		Kalkovn	Plassen	2
Brekkebekkdalen/Steivanglia		Klebersteinsbrudd	Steivanglia	2
Orrleite		Skiferbrudd	Plassen	2
Djupdalen		Steinbrudd	Savalen	2
Brydalslia		Steinbrudd	Tynset	3
Strømsberget		Steinbrudd	Strømmen	2

5.4.7. Kommunikasjon og samferdsel

Gjennom Østerdalen gikk ei viktig ferdselsåre mellom Østlandet og Trøndelag. Gjennomgangstrafikken startet tidlig, men det gikk også mye ferdsel på tvers av dalføret. Det er ikke lett å slå fast eksakt hvor de gamle ferdselsårene gikk. Det hevdes at de eldste vegene gikk over fjellet, i fjellbandet, fordi det var lettere å ta seg fram der enn nede i dalbotnen. Starten av 1700-tallet innledet en stor satsning på vegbygging, fra Nytrøa til Næverdalen er den gamle vegleia godt bevart, med omfattende steinmuring, rodesteiner og stikkrenne med navn innhogd i stein. Langs vegene vokste det fram skysstasjoner. Da jernbane skulle binde sammen Østlandet og Trøndelag ble Østerdalen valgt og Rørosbanen åpnet i 1877. Bygdene fikk nye og moderne sentra. Bebyggelsen på Alvdal og Tynset jernbanestasjoner er restaurert og regulert til bevaring.

Etter hvert ble også telefonnett og telegraf bygd ut på initiativ fra lokale/kommunale selskap. Nettet besto av en hovedsentral og en lang rekke mindre sentraler i alle grender. Det ble ikke bygd egne hus. Sentralen ble plassert i privatboligen til stasjonsholderen. Anlegg med betydning for kommunikasjon og samferdsel fra seinere tid, er de to tårna på Tron, for radio, fjernsyn og flykommunikasjon. Det eldste tårnet, med radio og fjernsynslink, bør sikres for ettertida.

Gard/Eiendom/Lokalitet	Bygn nr	Objekt	Grend	Vernekat.
Tron		kringkastingstårn	Steigen	1
Pilegrimsleden Østerdalen / Gammel allmannveien		sti / kløvveg	Tylldalen-Bygda	2
Pilgrimslei Grimsbu-Einunndalen-Kvikne-Nåvdalen		sti / kløvveg	Kvikne	2
Eggje- Grava til Buvika, Tylldalen fiskevei		sti / kløvveg	Tylldalen	2
Dølveien 1 Straumbu-Flatsetra-Søldalen		sti / kløvveg	Alvdal vestfjell	2
Dølveien 2 Breisjøseter-Kvislå-Dølbekken		sti / kløvveg	Alvdal vestfjell	2
Haustdalsvegen		kjerreveg	Plassen	2
Gammel allmannvegen: Strupen-Neby-Milskiftet		kjerreveg	Tynset	2
Gamle Kongevegen: Strupen-Tronsjø-Neby-Kvennan		kjøreveg	Tynset	2
Tynset-Nytrøa		kjøreveg	Tunndalen	2
Nytrøa-Yset, Støen-Grøtli		kjøreveg	Kvikne	2
Langsetrene – Kroken - Bjørklund		kjerreveg	Kvikne	2
Yset-Næverdalen		kjøreveg	Kvikne	2
Estensmo brukar		Brukar	Kvikne	2
Neby		Brusted	Neby	2
Hylla bru Kvikne		hvelvbrua	Kvikne	2
Skurlaget-Langodden-Kvisli		kjøreveg	Kveberg-Strand	2
Nyeggen vatningstro		vatningstro	Kveberg	2

Nyeggen undergangen		undergang	Kveberg	2
Nyeggen bru		bru	Kveberg	2
Bellingmo bru		bru	Strand	2
Steibrua-Østlund-		kjøreveg	Plassen	2
Sivilhaug n		rodestein	Strømmen	2
Jonsmoen n		rodestein	Strømmen	2
Alvdal stasjon	155145897	jernbane	Steia	2
Steien hotell	155145919 155145935	overnatting	Steia	2
Gjelten gard, skyss-stasjon	155123362	overnatting	Plassen	2
Tynset stasjon	154971955 154971947	jernbane	Tynset sentrum	2
Bjørnsmoen	154972218 154972226	overnatting	Tynset sentrum	2
Kongsvn 4, Schulrud/Svelland	154971726 154971718	overnatting	Tynset sentrum	2
Brugt 6A Tynset hotell	154972234	overnatting	Tynset sentrum	2
Støen	154981500	overnatting	Kvikne	2

5.4.8. Offentlig sektor

Innen temaet offentlig sektor fokuserer vi på kulturminner som kan knyttes til de ulike aktivitetene og institusjonene som stat/amt/fylke og kommunene står bak. Kategorien omfatter hovedsakelig bygninger med funksjon i tilknytning til en offentlig institusjon eller et offentlig embetsverk.

Alvdal prestegard er fredet og Bjørgan prestegard er administrativt fredet. Siste prestegarden på Kvikne, Moen, er privat og boligen restaurert. 30 objekter er vurdert.

Gard / Eiendom	Bygningsnr.	Gnr/Bnr	Opprinnelig funksjon	Grend	Vernekat.
Rambu Kongsvn 7B	154971335	0437-040-014	Kommuneadm.	Tynset sentrum	2
Nytrøa skole		0437-106-030	Skolehus	Nytrøa	2
Bubakken		0437-141-001	Skolehus	Kvikne	2
Legeboligen Kvikne	154988068	0437-166-019	Legebolig	Kvikne	2
Høie Kvikne kommunehus	154988181 19030415	0437-167-084	Kommuneadm.	Kvikne	2
Aaen skole	154979905	0437-070/070	Skolehus	Tynsetbygda	2
Moen	154992510 154992502	0437-172-001	Prestebolig	Kvikne	2
Nerbygda	154994866	0437-175-015	Skolehus	Kvikne	2
Storsteigen	155141875	0438-007-085	Bestyrerbolig	Steigen	2
Steigen skole		0438-009-017	Skolehus	Steia	2

5.4.9. Tettsteder

Neby var det naturlige knutepunktet i Tynset og i Nord-Østerdalen. Der hvor Allmannavegen krysset Glåma vokste det frem et lite sentrum rundt kirka og kirkebakken med skysstasjon, gjestgiveri og forretning. Etter åpningen av Rørosbanen i 1877 flyttet sentrum over på «Stasjonssida» og

det ble rask vekst i tilknytning til stasjonen. Gateløpene Parkvegen, Brugata og Kongsvegen ble etablert med forretninger, hoteller, handverksbedrifter og privatboliger. Stasjonsbyen Tynset utviklet seg med utgangspunkt i gamle gardsbruk, noe som fremdeles opprettholdes med jordbruk langs Kongsveien.

I Alvdal var det stor aktivitet ved Lovise Hytte fram til brannen og avviklinga i 1878. Ny lokalisering av kirke (1861) og dermed prestegard (1872) ble valgt noen år før jernbanen ble anlagt. Dette la grunnlaget for hoteller, forretninger og offentlig sektor i «stasjonsbyen» Steia.

I tilknytning til stasjonene på Telneset og Auma oppsto det også forretninger. I tillegg til stasjonsbyene vokste det frem små bygdesentre på Yset i Kvikne og i Tyllidalen med meieri, forretninger, skole og forsamlingshus.

*Figur 15. Steien hotell i Alvdal under restaurering.
Foto: Per Hvamstad.*

Bebyggelsen i de to stasjonssentrene, som er viktige for å vise utvikling og virksomhet, fungerte også som inspirasjonskilde når det gjaldt ny byggeskikk og – teknikk, noe som gjelder fortsatt.

Ingen hus med tilknytning til tettsetra er fredet. Lite er bevart av det gamle sentrumet på Neby. Mange bygg i Tynset og Alvdal sentrum er blitt revet. Begge steder har egen tettstedplan med fokus på struktur, gateløp og viktige hus. Noen miljøer er regulert til bevaring.

Dette gjelder stort sett eldre gjenstående enkelthus. På Tynset er det viktig å sikre eldre bebyggelse i Kongsvegen, Brugata og Parkvegen, samtidig som en tar vare på viktige hus i forbindelse med utviklingen som skjedde på slutten av 1900-tallet med Kulturhuset, Tynset hotell, telegrafan osv. På Steia fokuseres det på den historiske stasjonsbyen.

Gard/Eiendom	Bygningsnr	Gnr/Bnr	Hovedkategori	Grend	Vernekat.
Kongsvn 15 Evenstad	154971327	0437-039-030	Bolig	Tynset sentrum	2
Kongsvn 19 Dagali	7425333	0437-039-052	Bolig	Tynset sentrum	2
Kongsvn 5 Fagertun	154971963	0437-040-012	Bolig	Tynset sentrum	2
Kongsv 8 Tune	154972080	0437-040-021	Handel / overnatting	Tynset sentrum	2
Kongsv 10 Røstheim	154972234	0437-040-021	Handel / Bolig	Tynset sentrum	2
Kongsv 9 Kringsjø	154972323	0437-040-053	Bolig	Tynset sentrum	2
Torgt 4 Spar	154972013 154957502	0437-042-012	Handel	Tynset sentrum	2
Torgt 5 Østerdalsstua	154972293 155062010 154972315	0437-042-020	Handel	Tynset sentrum	2
Brugt 4 Karlstun	154972382	0437-043-008	Handel / Bolig	Tynset sentrum	2
Brugt 6A Tynset hotell	154957367	0437-043-012	Overnatting / servering	Tynset sentrum	2
Brugt 8 Gudevold	154972005	0437-043-017	Bolig	Tynset sentrum	2
Parkvn 5 Sørhus	154952098 154952101 154952128	0437-044-005	Handel	Tynset sentrum	2

Brugt 9 Sole	154951873	0437-044-017	Overnatting	Tynset sentrum	2
Parkvn 5 Sandheim	155010282	0437-044-060	Handel	Tynset sentrum	2
Parkvn 11 Nyborg	154988068	0437-044-061	Bolig	Tynset sentrum	2
Parkvn 3 Tynset foto	154988181 19030415	0437-044-162	Handel / Bolig	Tynset sentrum	2
Tynset prestegård	155145943	0437-073-001	Bolig	Neby	2
Tangen villaen	155145919	0437-075-062	Bolig	Neby	2
Femstad Auma	155145935	0437-080-005	Handel / Bolig	Auma	2
Doktorgarden Kvikne	155144920	0437-166-019	Off sektor	Kvikne	2
Kommunehuset	155145854	0437-167-084	Off sektor	Kvikne	2
Østby	155145404	0438-007-128	Handel	Steia	2
Steien hotell	154971327	0438-007-133	Overnatting / servering	Steia	2
Steien hotell anneks	7425333	0438-007-133	Overnatting	Steia	2
Solløst Jensenhuset	154971963	0438-007-175	Bolig	Steia	2
Handelslaget	154972080	0438-007-188	Handel	Steia	2
Glimt	154972234	0438-009-039	Bolig	Steia	2

5.4.10. Bolighus og villaer

De fleste bolighus i kommunene er knyttet til gardsbruk og mange er bygd i tradisjonell stil. Men etter hvert ble byggeskikken påvirket av nye stiler og trender, ikke minst formidlet gjennom utviklingen i de nye sentrene, stasjonsbyene. Ikke alle på bygda hadde tilknytning til gardsbruk. De satte opp enkle bolighus eller villaer, hvorav mange har blitt ombygd eller påbygd etter hvert som familiene økte og økonomien tillot det.

Gard/Eiendom	Bygningsnr.	Gnr/Bnr	Hovedkategori	Grend	Vernekat.
Gulmoen	155025573	0437-004-051	Bolig	Tylldalen	2
Bertestua	155023414	0437-010-083	Bolig	Tylldalen	2
Sole Sentralen	155015683	0437-124-160	Bolig	Fåset	2
Nordhaug	155148535	0438-004-219	Bolig	Brandvålen	2
Lunsteth	155013281-1	0438-075-165	Bolig	Auma	2
Myrheim Lonåsen	300096477	0437-098-055	Bolig	Lonåsen	2
Nordvang	154993363	0437-168-006	Bolig	Kvikne	2
Våge	154992235	0437-173-006	Bolig	Kvikne	2

5.4.11. Handverk, elektrisitet, industri

Handverkere har det alltid vært behov for. Til å begynne med var handverk et tilleggssyrke for personer med små gardsbruk, men etter hvert fikk en også spesialiserte heltids-handverkere. Slutten av 1800-tallet og framover var en omfattende gründerperiode med etablering av mange virksomheter. Fra denne virksomheten er det få bevarte kulturminner, stort sett bare grunnmurer, slik som langs bredden av Sivilla i Alvdal. I mange større og mindre elver, slik som Sivilla, Tunna, Sølva, Riva og Orkla, ble det etablert kraftverk. Enkeltpersoner eller bønder i felleskap, bygde meierier.

Av 15 vurderte objekter er følgende satt i vernekategori 2:

Gard / Eiendom	Bygningsnummer	Gnr/Bnr	Nåværende funksjon	Grend	Vernekat.
Alvdal meieri / Shell	155142332	0438-007-012	bensinstasjon / kontor	Steigen	2
Hårdnes båtbyggerverksted	300155696	0438-012-008	ikke i drift	Strand	2
Sølva kraftverk gamle	300376425 300376422 155163550 155163569	0438-023-062	elektrisitetsverk	Plassen	2
Eidsfossen kraftstasjon	155066881	0437-157-011	ikke drift	Kvikne	2
Eidsfossen kraftstasjon		0437-156-009	ikke drift	Kvikne	2

5.4.12. Foreningsliv, frivillighet, idrett og friluftsliv

Fra midten av 1800-tallet vokste det fram en mangfoldig flora av frivillige organisasjoner. Først kom ei rekke samtale- og diskusjonsforeninger, deretter skytterlag, frilynte ungdomslag, religiøse og ideelle foreninger og foreninger for idrett og friluftsliv. Felles for alle var at de hadde behov for forsamlingslokaler og arenaer for sine ulike aktiviteter. Tronshall i Tyllaldalen er ett slikt forsamlingshus som eies av Tyllaldalen Bygdetun. Rambu på Tynset, som har fungert som kombinert kommunehus og forsamlingshus, ble kåret til Tynset kommunes tusenårssted i år 2000. Ca. 25 objekter er vurdert i denne gruppen, og følgende er vurdert til vernekategori 2:

Gard/Eiendom	Bygningsnr.	Gnr/Bnr	Underkategori	Grend	Vernekat.
Trondheim	155148950	0438-004-049	Forsamlingshus	Brannvålen	2
Losjehuset Plassen		0438-025-014	Forsamlingshus	Plassen	2
Sandeggbakken		0438-020-178	Idrett	Vestate	2
Skihytta m. hoppbakke	155032219		Idrett	Tynset	2
Bjørklund	155004053		Idrett/forsamlingshus	Kvikne	2

5.4.13. Barn og ungdom

Fysiske kulturminner skapes oftest som en del av arbeidslivet, altså i de voksnes verden. Barns og ungdoms aktiviteter avspeiler seg sjelden på den måten. I bygdesamfunnet var oppveksten i stor grad en kombinasjon av lek og arbeid, barna leikte de voksnes liv. Hammar og spiker var populært, det ble mye bygging av «hytter og hus» men ikke særlig holdbart ble det jo ikke. På Vollan ble det i 1850 satt opp ei dukkestue, som ligger lagret, det samme gjelder dukkestua fra Alvdal stasjon.

Gard/Eiendom	Bygningsnr.	Gnr/Bnr	Kategori	Grend	Vernekategori
Søgardsvangen		0437-124-045	lekeseter	Rødalen	2
Vollan		0437-170-076	dukkestue	Kvikne	2
Moan		Tidligere Alvdal stasjon	dukkestue	Steia	2
Øverbyvangen		0437-018-042	«seterungenes snekkerlede»	Tyllidalen	2

Figur. 16 Fra Øverbyvangen
Foto: Per Hvamstad.

5.4.14. Etniske minoriteter

Reisende, også omtalt som tater eller fant, har lang tilknytning til bygdene. Flere familier hadde vinterbolig her, som etter hvert ble mer fast bolig. Bare to boliger gjenstår.

Eiendom	Bygningsnr	Gnr/Bnr	Hovedkategori	Grend	Vernekategori
Frydenlund	155051221	0437-128-017	Etniske minoriteter	Auma	1
Furulund	155140321	0438-020-101	Etniske minoriteter	Moan	2

5.4.15. Tidlig turisme, hytter, kjente personer

Rørosbanen og moderniseringa av Norge, førte til oppblomstring av reiseliv og turisme. Mange ble trukket mot seter- og fjellturisme. Alvdal og Tynset ble populære reisemål med hotell, pensjonat og sanatorier. Nytrøa, Hemstadvangen, Tronsvangen og ikke minst Savalen, Lomsjødalen og Alvdal vestfjell var mye besøkt. Folk utenfra kjøpte eiendommer, gardsbruk, setre eller hyttetomter. Hulda og Arne Garborg holdt til på Kolbotn ved Savalen. Arne Garborgs hensikt var å bli bonde, derfor regnes ikke Garborg-paret som turister, men de tiltrakk seg mange besøkende. Sri

Figur 17. Kolbotn ved Savalen, Tynset.
Foto: Per Hvamstad.

Ananda Acharya, profeten Baral, bosatte seg på Tronsvangen og lanserte ideen om Fredsuniversitet på Flat-Tron. Bygdefolk og andre skaffet seg hytte, ofte ble det kjøpt opp gamle hus i bygda til dette formålet.

Gard / Eiendom	Bygningsnr.	Gnr/Bnr	Hovedkategori	Grend	Vernekat.
Kolbotn	154995188 154995196 154995218 154995226	0437-124-014	kjente personer	Savalen	1
Nordpolen	154995714	0437-034-006	kjente personer	Savalen	2
Svelland Kongsv 4	154971726 154971718	0437-040-003	hotell	Tynset sentrum	2
Bjørnsmoen		0437-043-001	skysstasjon/ gjestgiveri	Tynset sentrum	2
Tynset hotell		0437-043-010	hotell	Tynset sentrum	2
Sole		0437-044-017	hotell	Tynset sentrum	2
Parkvn 6		0437-044-028	hotell	Tynset sentrum	2
Alfarheim		0437-044-063	overnatting	Tynset sentrum	2
Holla		0437-106-015	hytte/feriested	Nytrøa	2
Støen		0437-154-002	skyss-stasjon	Kvikne	2
Fredsmonument			kjente personer	Tronsvangen	2
Barals grav			kjente personer	Tronsvangen	2
Delphinhytta		0438-004-073	hytte	Lomsjødalen	2
Schoubygningen		0438-004-238	firmahytte	Strømmen	2
Luftkastelet		0438-006-004	hytte/seter	Lomsjødalen	2
Pustut		0438-007/010	hytte	Lomsjødalen	2
Steien hotell	155145919	0438-007-133	Overnatting/ servering	Steia	2
Steien h. anneks	155145935	0438-007-133	Overnatting	Steia	2
Barkald ferievilla	155110473	0438-013-001	hytte	Strand	2

Sjøliheim	155116161	0438-020-209	hytte	Haustdalen	2
Strålberg	155159944 155121211 155121246 155121254 155121262 155121270 155121238 155162511	0438-033-001	overnatting	Strålsjøåsen	2
Vangen	155121327	0438-033-006	kjente personer	Strålsjøåsen	2
Sternborg		0438-035-102	feriested	Auma	2
Tronsvangen	15515068	0438-043-001	seterhotell	Tronsvangen	2
Bjørklund	154957537	0438-044-082	kjente personer	Tynset sentrum	2
Lunsteth	155013281-1	0438-075-165	feriested	Auma	2

5.4.16. Tradisjon og minnesmerker

Her er det tatt med noen fysiske steder det knytter seg tradisjon eller fortellinger til. Fortellingene kan forklare stedsnavnet eller en spesiell hendelse, hyggelige eller triste.

Gard / Eiendom	Gnr/Bnr	Objekt	Kategori	Grend	Vernekat.
Klæshølet	0438-	Berghule	Tradisjon	Kveberg	3
Brydalslia Røsten	0437-	Løftingsstein	Tradisjon	Bygda	3
"Kjerka" Såttån under Hobde	0437-	Merkestein	Tradisjon	Bygda	3
Tjuvholtlegret	0437-	Steinbu	Tradisjon	Kvikne	3
Gravsgjelta	0437-017-001	Julekveldstenen	Tradisjon	Tylldalen	3
Reiten s	0437-005-001	blak på furu, innskrift	Minne	Tylldalen	3
Sølnkletten	0438-	Minnebauta	Turisme	Alvdal vestfjell	3
Fjellrøstvola	0438-	Minnebauta	Jakt	Strand/Bellingmo	3

6. STRATEGIER FOR KULTURMINNEVERNET

1. Kommunene skal kjenne til og ha oversikt over fredede og verneverdige kulturminner – og kulturmiljøer i kommunen.
2. Kommunene skal aktivt bruke hensynssoner som redskap for beskyttelse av kulturminner og kulturmiljøer.
3. Kommunene skal oppfordre til bevaring og vedlikehold av eldre bygninger, og kunne informere om økonomiske støtteordninger og hvor man kan få faglig veiledning om bygningsvern, restaurering og skjøtsel av kulturminner.
4. Kommunene skal ha god forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer i egen eie.
5. Kulturminner og kulturmiljøer skal gjøres tilgjengelige for lokalbefolkningen.
6. Kommunene skal bidra aktivt til formidling av kulturminner, og kulturminnene skal inngå i kommunenes strategiske arbeid med markedsføring og reiselivssatsing.
7. Helhetlige kulturmiljøer og sammenhenger mellom natur og kultur skal prioriteres i kommunenes forvaltning av kulturminner.
8. Kommunene skal styrke sitt fokus på samiske og reisendes kulturminner.

7. HANDLINGSPLAN

Tiltak	Gjennomføringsår	Totalkostnad	Initiativtaker	Samarbeidspartnere
Etablere gode rutiner for behandling av saker som berører kulturminner og oppfølging av kulturminneplanen	2017	0	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Enhet for landbruk og miljø Enhet for plan, byggesak og geodata
Opprette oversikt over tilskuddsordninger og muligheter for veiledning i forhold til bygningsvern	2017	0	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Hedmark Fylkeskommune
Utarbeide planer for vedlikehold/oppdatering av eksisterende natur- og kulturstier.	2017		Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Lag og foreninger
Opptrykk og distribusjon av formidlingsvedlegg	2017	50 000	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	
Foreslå fredning av taterbolig på Frydenlund (0437-128/17, 155051221)	2017		Kulturtjenesten, Tynset	Musea i Nord-Østerdalen Glomdalsmuseet
Foreslå fredning av Tron kringkastingstårn	2017		Enhet for kultur, Alvdal	
Opprette 50% stillingsressurs til oppfølging av kulturminneplanen	2018	200 000	Kulturtjenesten, Tynset	
Foreslå fredning av Kvikne gruve.	2018		Kulturtjenesten, Tynset	
Forprosjekt på informasjonsskilt over severdigheter inkludert tilrettelagte kulturminner på innfartsårer til Fjellregionen	2018		Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Musea i Nord-Østerdalen Destinasjon Røros Destinasjon Savalen
Gjennomføre formidlingsprosjekter ved et arkeologisk kulturminne i hver kommune gjennom Riksantikvarens bevaringsprogram for Arkeologiske Kulturminner.	2018	20 000 i hver kommune	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Hedmark Fylkeskommune, Skolene i Alvdal og Tynset
Sørge for god formidling av tilrettelagte kulturminner via kart, brosjyrer og skilting. Bruk av QRL-koder	2018 – 2020	100 000	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Musea i Nord-Østerdalen Statens vegvesen
Vurdere fritak fra eiendomsskatt på verneverdig bebyggelse	2019	0	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	
Foreslå fredning av Kolbotnen (0437-124/14).	2019		Kulturtjenesten, Tynset	

Prosjekt for registrering av kulturminner yngre enn 1950	2019		Kulturtjenesten, Tynset	Musea i Nord-Østerdalen Skolene i Nord-Østerdalen
Prosjekt for registrering av samiske kulturminner i Knutsø villreinområde	2019 - 2020	200 000	Kulturtjenesten, Tynset	Sametinget, SNO
Etablere kommunal kulturvernpris	2020	20 000 kr i hver kommune	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Anno museum, Musea i Nord-Østerdalen
Revidere handlingsplanen	2021		Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	
Prosjekt for tilstandsregistrering og ny klassifisering av alle SEFRAK-registrerte bygninger i kommunene med seterbebyggelse og kulturlandskapsområder som prioriterte satsningsområder	2020-2025	500 000	Enhet for kultur, Alvdal Kulturtjenesten, Tynset	Enhet for landbruk og miljø Musea i Nord-Østerdalen